ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4. ΤΗΛ. 30.297 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΤΩΝ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1940

ΛΕΩΝΗΣ (1)

(Απόσπασμα)

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ

Εἶταν εὐτυχισμένη. Δεν ἤξερε ἀκριβῶς τὸ γιατί, μα εἶταν εὐτυχισμένη. Οὔτε ἤξερε τί γύρευε πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, οὔτε τίποτα. Εἶτανε ἐλαφρια σαν ἕνα πούπουλο. Ὁ ἀέρας ἔσερνε ἀπαλὰ τὸ κίτρινο φουστάνι της, τὴν πήγαινε στὴν τύχη. Ἀφηνότανε ἐλαφριὰ καὶ μεθυσμένη ἀπὸ τὸν ἑαυτό της στὴν τύχη, στὸν ἀέρα.

Παντοῦ εἶταν ὄμορφα. Παντοῦ εἴταν κῆποι ἀπάνω στὴ θάλασσα φορτωμένοι εὐωδιές, μουσικές ποὺ ἔπαιζαν μέσα ἀπὸ τὰ φυλλώματα, πολεμικὰ πλοῖα κατάφωτα, ὡραῖοι ἀξιωματικοί, ποὺ μάλωναν εὐγενικά, μὲ χιοῦμορ καὶ μὲ κάποιο πάθος στὰ μάτια, γιὰ τὸ ποιός θὰ τὴ χορέψει πρῶτος. Τί ἀστεῖο ποὺ εἶτανε ὅταν καθόντανε καὶ ἐφευρίσκανε πονηριὲς μαθητῶν τοῦ γυμνασίου γιὰ νὰ ἐκτοπίσουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, γιὰ νὰ κλέψουν ἕνα χορό!

Μιὰ μέρα, ἀπάνω στὸ βάλς, ἕνας Γάλλος κυβερνήτης τὴν εἶχε ρωτήσει σιγά-σιγὰ ἂν ἤθελε νὰ ἔχει ἕνα μικρὸ διαμέρισμα δικό της, πολὺ ὡραῖα ἐπιπλωμένο, σ' ὅποια συνοικία τῆς ἄρεζε περισσότερο, καὶ ὅ,τι ἄλλο τῆς χρειαζότανε, καὶ νὰ ζεῖ μοναχή της καὶ νὰ μὴν ἔχει ἀνάγκη κανενός. Θὰ ἔμενε στὴν Πόλη κατὰ τὰ φαινόμενα ἀρκετὸν καιρό, ἔλεγε. Εἶχε ἀνάγκη στὴ ζωή του ἀπὸ ὀμορφιά, ἀπὸ ποίηση. Πρέπει νὰ δημιουργοῦμε τὴ ζωή μας σὰν ἕνα ποίημα, ἔλεγε, σὰ μιὰ μουσικὴ συμφωνία. Θὰ τῆς δίδασκε τὴν ὑπέρτατη τέχνη, τὴν τέχνη τῆς ζωῆς.

Εἶταν ἕνας ἄνθρωπος ἀνάμεσα στὰ πενῆντα καὶ τὰ ἑξῆντα, μὲ πρόσωπο κουρασμένο καὶ μὲ γκρίζα μαλλιά, ἀλλὰ λυγερὸς στὴν κορμοστασιὰ καὶ κομψότατος, χωρὶς καμμιὰ ἐπιτήδευση, ἕνας γνήσιος ἄρχοντας, καλοζωισμένος, σοφός, πατρικὸς καὶ εἰρωνικός. Ἡ Ἑλένη Φωκᾶ δὲν μπόρεσε νὰ θυμώσει μὲ τὶς προτάσεις του. Εἶτανε τόσο εὐχάριστο νὰ αἰσθάνεται πὼς τοῦ εἶχε ἀρέσει! Τὴ συγκινοῦσε μιὰ σταλιὰ τὸ ὕφος του, τὸ παράστημά του, αὐτὴ ἡ ἔμφυτη καὶ γερασμένη εὐγένεια, ἡ ἀπέραντη πεῖρα τοῦ βλέμματός του, ἡ καλοβολη εἰρωνεία του. Τὸν ἄφηνε νὰ λέει, τίναζε πίσω τὸ κεφάλι της καὶ ξεκαρδιζότανε στὰ γέλια, μὲς στὰ χέρια του, μὲς στὸ ρυθμικὸ στροβίλισμα τοῦ χοροῦ.

Δὲ θύμωνε ὅ,τι κι' ἂν τῆς ἔλεγαν. Γιατὶ νὰ θυμώσει; Ὅλους τοὺς ἀγαποῦσε. Τοὺς νέους βέβαια περισσότερο. Ἕνας Ἄγγλος σημαιοφόρος, νεότατος, σχεδὸν παιδί, τὴ δεύτερη φορὰ ποὺ τὴν εἶδε τῆς πρότεινε γάμο. Αὐτὸς ἦταν ἀθῶος, δὲ φανταζότανε ἄλλη λύση. Εἶτανε κόκκινος σὰν παπαρούνα, δὲν τολμοῦσε νὰ τὴν κοιτάει στὰ μάτια. Ἐκείνη, ἀντὶ γιὰ ἄλλη ἀπάντηση, ἔγειρε καὶ τὸν φίλησε στὸ στόμα. Εἶναι τόσο συγκινητικό, ἂν τὸ καλοσκεφτεῖς, νὰ ἔρχεται ἕνας ἄντρας νὰ σοῦ προτείνει νὰ γίνεις γυναῖκα του. Ἔτσι νὰ ἔρχεται ντροπαλὰ καὶ μὲ μιὰ φωνὴ νὰ σὲ παρακαλεῖ νὰ πάρεις τὴ ζωή του νὰ τὴν κάνεις ὅ,τι θές. Ἡ Ἑλένη Φωκᾶ τὸ ἔνοιωθε πολὺ αὐτό, τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τῆς πρότειναν γάμο τοὺς ἀγαποῦσε διπλά. Τὸ καημένο τὸ Ἀγγλόπαιδο τὰ ἔχασε, δὲν ἤξερε τί σημαίνε αὐτὸ τὸ φιλί: εἶταν ἄραγε ἀρραβώνας ἢ μήπως εἶτανε γιὰ νὰ παίξουμε; Ἡ Ἑλένη Φωκᾶ ἔμπηξε πάλι τὰ γέλια, πολὺ ἀστεῖο τῆς φαινότανε τὸ ὕφος του. Τὸν ἄφησε ὅμως στὴν ἀμφιβολία. Ὅταν τὸν συναντοῦσε, τοῦ μιλοῦσε γιὰ ἄλλα πράματα, τὸν φιλοῦσε καὶ γελοῦσε. Εἶχε μάθει νὰ γελᾶ κι' αὐτὸς μαζί της, χωρὶς νὰ ξέρει γιατί. Ἔτσι, οἱ συναντήσεις τους εἶταν ὅλο γέλια μπόσικα καὶ φιλιὰ ἀμφίβολα. Ὕστερα τὸν ἔστειλαν νὰ περιπολεῖ στὰ νερὰ τῆς Κίνας, ἀπὸ κάθε λιμάνι ταχυδρομοῦσε κάρτες κι' ἔγραφε:

«Ἀγαπητὴ Ἑλένη, πότε θὰ ἀποφασίσετε τέλος πάντων νὰ μὲ παντρευτεῖτε; Σᾶς παρακαλῶ, μὴ μὲ ξεχνᾶτε. Δικός σας μὲ πολλὴ εἰλικρίνεια».

Ὅσο γιὰ τοὺς Ἕλληνες, οἱ ἐρωτικοὶ ἐξομολογήσεις τους μετριόνταν πιὰ μὲ τὶς δεκάδες. Μόνο ποὺ τὰ Ἑλληνόπαιδα ἀνάβουνε πιὸ εὔκολα, ἀλλὰ καὶ ξεθυμαίνουνε πιὸ εὔκολα. Ἔρχουνται καὶ σοῦ κάνουν ἐξομολογήσεις φοβερές, μιλοῦν γιὰ τὴν ψυχή τους, γιὰ τὸ ἰδανικὸ τῆς ζωῆς τους, γιὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ἀπειλοῦν πὼς θὰ σκοτωσουν ἢ θὰ σκοτωθοῦν κ' ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἑβδομάδα θαρεῖς καὶ δὲ συνέβηκε τίποτα. Ἡ Ἑλένη Φωκᾶ καταδιασκέδαζε μὲ τὰ καμώματά τους, μὲ τὸ ὕφος τους ὅταν τὰ μπερδεύανε καὶ δὲν

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 5)

(1) Ἀπὸ τὸ νέο μυθιστόρημα τοῦ ἐκλεκτοῦ συγγραφέως, ποὺ κυκλοφορεῖ πρόσφατα.

ΣΑΣ ΣΤΕΛΝΩ ΤΗ ΖΑΚΥΘΟ ΣΑΣ...

ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Εἰσαγωγὴ σ' ἕνα γράμμα:

—Δυὸ φορὲς τὸ χρόνο γιορτάζεται στὴ Ζάκυθο ὁ Ἅγιος Διονύσιος, ὁ πολιοῦχος της· στὶς 17 τοῦ Δεκέμβρη, ἐπέτειο τοῦ θανάτου του στὰ Στροφάδια· ἀσκήτευε στὸ μοναστῆρι αὐτοῦ τοῦ μικροῦ νησιοῦ — καὶ στὶς 24 τοῦ Αὐγούστου, ἐπέτειο τῆς μετακομιδῆς του ἱεροῦ του λειψάνου ἀπὸ τὰ Στροφάδια στὴν πατρίδα του. Ἄλλοτε, ἀπὸ τὶς δυὸ αὐτὲς γιορτές, ἡ ἐπισημότερη ἦταν ἡ χειμωνιάτικη· μόνο τότε γινόταν κι' ἡ λιτανεία. Ἀφότου ὅμως τελείωσε ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος παραλιακὸς δρόμος, ἡ Στράτα Μαρίνα, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ τοῦ Ἁγίου καὶ καταλήγει στὴν πλατεῖα Γεωργίου Α', ἀπὸ τὴν μιὰ ἄκρη σχεδὸν ὡς τὴν ἄλλη τῆς κεντρικῆς πόλης, καθιερώθηκε κι' ἡ καλοκαιρινὴ λιτανεία — ἐπὶ δεσπότη Λάτα — καὶ σήμερα αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ ἐπίσημη, πολυάνθρωπη κι' ἐπιβλητική. Ὅπως στὴν Τῆνο τὸ Δεκαπενταύγουστο, ἡ Κυβέρνηση στέλνει πολεμικά, ποὺ βγάζουν τὰ ἐπιτελεῖα τους, τ' ἀγήματά τους, τὶς μπάντες τους· ἀναρίθμητοι προσκυνητὲς συρρέουν ἀπ' ὅλα τὰ ζακυθινὰ χωριά, τὰ κοντινὰ νησιά, τὸν ἀντικρυνὸ Μοριά, τὸν Πειραιᾶ, ἀκόμα καὶ τὴν Ἀθήνα· γυρίζουν στὴν ἀγαπημένη τους πατρίδα, νοσταλγοὶ αἰώνιοι, κι' οἱ Ζακυθινοὶ ποὺ ζοῦν σκορπισμένοι σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ξένους τόπους — ποτὲ ὁ Ζακυθινός, ὅσα χρόνια κι' ἂν περάσουν, δὲν κάνει ἐντελῶς δικό του τόπον ἄλλο· — τὰ πλοῖα στὸ μεγάλο λιμάνι εἶναι σημαιοστολισμένα, ἡ πόλη ὁλάκερη ντυμένη γιορτινά, γεμάτη σημαῖες, λουλούδια καὶ φῶτα μόλις σουρουπώσει· κι' ἀργὰ τ' ἀπόγεμα, σχεδὸν τὸ δειλινό, ὅταν ἡ λιτανεία, μὲ τὴν ἀπαράμιλλη ἐκείνη τάξη καὶ μεγαλοπρέπεια, ξεκινᾶ ἀπ τὴν ἐκκλησιά, πλημμυρίζει τὸν Ἄμμο καὶ ξεχύνεται στὴν ἀπέραντη Στράτα—Μαρίνα, τὸ θέαμα εἶναι πραγματικῶς ἔξοχο, προπάντων γιὰ ὅσους τὸ βλέπουν ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀπὸ ἕνα γιορτινὸ καράβι ἢ καραβάκι, ἀγκυροβολημένο στὰ ὁλόστρωτα σὰν καθρέφτες νερὰ τοῦ λιμανιοῦ, τοῦ μώλου, τῆς προκυμαίας....

Σὲ μιὰ τέτοια μέρα καὶ ὥρα — στὶς 24 τοῦ περασμένου Αὐγούστου — βρέθηκε στὴ Ζακυθινὴ θάλασσα, ἀντικρὺ στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ Ἁγίου, τὸν Ἄμμο καὶ τὴ Στράτα—Μαρίνα, πάνω στὸ ἀτμόπλοιο «Ἀθῆναι», κ' ἡ κ. Καλομοῖρα Κουρούκλη — Ματαράγκα ἀπ' τὸ Ληξούρι τῆς Κεφαλλωνιᾶς. Καὶ τί ἐντύπωση τῆς ἄφησε τὸ ἔξοχο θέαμα, φαίνεται σ' ἕνα ὡραιότατο γράμμα, ἀληθινὸ πεζὸ ποίημα, ἐμπνευσμένο κι' αὐθόρμητο, ποὺ εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλει. Δὲν εἶναι παράξενο ποὺ μὲ θυμήθηκε, ἐνῶ καμμιὰ στενὴ φιλία δὲν ἔχουμε παρ' ἁπλὴ γνωριμία: ὅσοι περνοῦν ἀπὸ τὴ Ζάκυθο πάντα μὲ θυμοῦνται... Τὸ γράμμα αὐτὸ μὲ συγκίνησε βαθειά. Καὶ τὸ δημοσιεύω ἐδῶ, βέβαιος πὼς τὴν ἴδια συγκίνηση θὰ ἔχουν κ' οἱ ἀναγνῶστες.

ΓΡ. Ξ.

Α)Π «Ἀθῆναι», 24.8.1940

Στὴ θάλασσα,ἀπὸ Ζάκυθο σὲ Κεφαλλωνιά.

Κύριε Ξενόπουλε,

Σᾶς στέλνω τὴ Ζάκυθό Σας, ὅπως τὴν εἶδα ἀπόψε, κι' ὅπως τὴν πῆρα γιὰ νὰ τὴν ἔχω μαζί μου στὴ ζωή. Λέω: νὰ τὴν ἔχω μαζί μου· γιατ' ἤτανε μιὰ Ζάκυθο αἰώνια, μιὰ «ἡλιοστάλαχτη Ἀθήνα». Φωτοπλημμυρισμένη· διαγραμμένες μὲ φῶς οἱ ἐκκλησιές: ὁ Ἅγιος, ἡ Ζωοδόχος Πηγή· φωταγωγημένα τὰ καΐκια. Ἡ θάλασσα μικρή, ἐλάχιστη μπροστὰ στὸ μεγάλο θαῦμα τῆς ἀνθρώπινης κατάνυξης. Κι' ἐπάνω ἀπ' ὅλα, ὁ Ἅγιος. Δυὸ πλατειές, ἀέρινες φτεροῦγες, ποὺ σ' ἔπαιρναν — ἑσένα καὶ μυριάδες ψυχές — καὶ σὲ πήγαιναν — ποῦ; Ὅπου κι' ἂν σὲ πήγαιναν, «ὥρα σου καλή, ἄνθρωπε». Ἦσουν ἀλαφρός, ἦσουν φωτεινός, ἦσουν ἐξαίσιος, ἦσουν ἕνα σύννεφο ποὺ ταξίδευε πάνω στὴ φτεροῦγα τοῦ ὀνείρου; — Ὄχι! Ἦτανε κάτι πάρα πολὺ γιὰ νὰναι ὄνειρο. Ἦτανε ἡ πραγματικότης τῶν ἁπλῶν ψυχῶν. Τὸ βαπόρι μας σφύριζε ἀδιάκοπα· τὸ φώναζε νὰ τ' ἀκούσουν στὰ πέρατα τοῦ κόσμου: «εἴμαστε 'μεῖς οἱ ἁπλὲς ψυχές, εἴμαστε οἱ ἀληθινὲς ψυχὲς τῶν ἁπλῶν ἀνθρώπων». Ὁ Ἅγιος ἐσήμαινε (—ν' ἀκοῦς: «γιοσλάκια ὁλόμπλαβα» κι' ὁ Ἅγιος νὰ σημαίνει — ὅποιος δὲν ἐξυνταράχτηκε ἀπ' αὐτὸν τὸν στίχο, θάπρεπε ἀπόψε νὰ πέσει στὴν ἡσυχη, ἐλάχιστη θάλασσα καὶ νὰ βυθιστεῖ, καὶ νὰ κολλήσει στὸ βάθος, σὰ μαλάκιο). Πάνω στὴ γέφυρα, μιὰ γυναῖκα μὲ ἄσπρα μαλλιὰ ἔνωσε τὰ χέρια ἀπόψε σὲ δέηση. Δὲν ἤτανε μιὰ γυναῖκα μὲ ἄσπρα μαλλιά· ἤτανε μιὰ κοπέλλα μὲ ξανθὰ μαλλιὰ καὶ θαλασσὶ φουστάνι. Ξανθὰ μαλλιὰ καὶ θαλασσιὰ φουστάνια εἴχανε ὅλες οἱ ψυχὲς ἀπόψε στὴ Ζάκυθό Σας. Ἀκόμα κι' ὁ καπετάνιος, ὁ βαρὺς, γέρος καπετάνιος, ἦταν ἀνάλαφρος, σὰ φτερό. Ἡ φωνή του μονάχα ἦταν βαρεῖα, σὰν καμπάνα...

Κύριε Ξενόπουλε, θέλησα ἀπόψε νὰ

Η ΜΙΜΗΣΗ

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ

Ὑπάρχει ἕνας κύκλος καλλιτεχνῶν καὶ πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου μας, ποὺ πιστεύει ὅτι ἡ αἰσθητική μας καὶ ἡ διανόησή μας, πῆραν, πέρα γιὰ πέρα, στραβὸ δρόμο. Γυρίσαμε, λένε, τὴν πλατη μας στὸν τόπο μας καὶ δεχτήκαμε ἕνα σωρὸ ξένες ἐπιρροές. Ἀρνηθήκαμε τὰ πρότυπα ποὺ δημιουργεῖ ὁ λαός μας καὶ προτιμήσαμε ἄλλα ἀμφίβολης αἰσθητικῆς. Δίκιο ἔχουν — ὅταν πρόκειται γιὰ μιὰ δουλικὴ μίμηση — σὰ σκέφτουνται ἔτσι. Ἄδικο ὅμως ὅταν γυρεύουν νὰ γλυτωσουμε ἀπὸ τὴν ξένη μίμηση γιὰ νὰ πέσουμε σὲ μιὰν ἄλλη, τρισχειρότερη ἀκόμα.

Ποιὸς δὲ βρίσκει ὡραῖα τὰ δημοτικά μας τραγούδια; Τὸ νὰ θέμε ὅμως νὰ φτειάνουν οἱ ποιητές μας, σώνει καὶ καλά, τραγούδια ποὺ θὰ ἔχουν τὴν ἴδια ἔμπνευση καὶ τὴν ἴδια μορφὴ μὲ κεῖνα, εἶναι μιὰ ἀνόητη ἀγνοια. Ὁ ἀνώνυμος λαϊκὸς ποιητὴς τοῦ «Γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας» ἔκανε ἕνα ἀριστοῦργημα, ἀκριβῶς γιατὶ ἦταν εἰλικρινὴς καὶ πρωτότυπος. Κινήθηκε μέσα στὰ καλλιτεχνικὰ πλαίσια τῆς ζωῆς του καὶ τῆς ἐποχῆς του, μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῶν συγκινήσεών του. Τὸ ἴδιο πηγαῖος εἶναι ὁ λαὸς καὶ μὲ τὰ σπίτια του, τὰ ροῦχα του καὶ τὰ ἐπιπλά του. Τὰ χτίζει, τὰ στολίζει, τὰ μαστορεύει σύμφωνα μὲ τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες του. Κι' ὅπως ὁ ἄνθρωπος διψᾶ πάντα γιὰ λίγη ὀμορφιά, βάζει, στὰ πράματα ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ μόχθο τῶν χεριῶν του, ἕνα κομμάτι, τὸ καλύτερο, τῆς ψυχῆς του.

Δίκιος λοιπὸν εἶναι ὁ θαυμασμός μας κ' ἡ ἀγάπη μας γιὰ τὸ καλὸ τραγούδι του καὶ τὸ ἀπέριττο σπίτι του. Ὅταν ὅμως ὁ ἐνθουσιασμός μας αὐτός, μᾶς παρασύρει τόσο ποὺ νὰ θέμε νὰ τὰ ἐπιβάλλουμε σὰν πρότυπα ποὺ πάνω σ' αὐτὰ πρέπει δουλικὰ νὰ δημιουργοῦμε, τότε φανερώνουμε πὼς ἰδέα δὲν ἔχουμε ἀπὸ ποιὲς αἰτίες, τ' ἀντι-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 5)

ΝΤΕΡΑΙΝ: «Ὁ Ὄλυμπος»

ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΤΟΥ κ. Γ. ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΥ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Δίχως νά λογαριάσουμε τήν παλιά ρωμαντικήν ἀντίληψη, ποὺ ἤθελε ὅσους ἀγαλλιάνται μὲ στίχους καὶ μὲ ρίμες ἐξαιλλωμένους κι' ἀπόκοσμους, τό θέβαιο εἶναι, πὼς οἱ ποιητὲς ξεχωρίζουνε κάπως ἀπὸ τοὺς κοινοὺς ἀνθρώπους. Τόσο ἡ ἐμφάνισή τους, οἱ τρόποι τους, ἡ ὁμιλία τους, ὅσο καὶ γενικὰ ἡ συγκρότηση τῆς ζωῆς τους, ἔχουνε κάτι τὸ ἰδιαίτερο, κάτι τὸ προσωπικὸ καὶ χαρακτηριστικό, ποὺ οἱ πολλοὶ τὸ ἀποκαλοῦν ἀρτίστικην ἐμφάνιση καὶ ποὺ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀντανάκλαση τοῦ ἐσώτερου κόσμου των στὸ ἐξωτερικό τους. Τὸν κανόνα αὐτὸν ἔρχεται νὰ τὸν ἐπιβεβαιώσει μ' ἔντονο τρόπο καὶ ὁ ποιητὴς κ. Σωτήρης Σκίπης. Μὲ τὴν ἀλησμόνητη γκριζάδισπρα μαλλιά του, ποὺ πέφτουν ἀνισοπαγωμένα ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, τὴν καθαυτὸ γαλατικήν εἰνγένειά του, τὴ ἀτημέλητο ντύσιμό του καὶ, πρὸ πάντων, τὴν ἀδρὴ καὶ ἀστραστικὴ φυσιογνωμία του, ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἀπέθαντου» ἐνσαρκώνει, πραγματικά, ἕναν ξεχωριστὸ τύπο, πολὺ ἐπιβλητικὸ σ' ὅσους τὸν περιστοιχίζουν, καὶ μὲ μόνη τὴν ἐμφάνισή του. "Αν προσθέσουμε σ' ὅλα αὐτὰ καὶ τὴ γοητεία τῆς ὁμιλίας του, ποὺ στάζει πάντα νάμα ἀπὸ τὸ μεγάλο πόθος τῆς ζωῆς του τὴν ἀγάπη καὶ τὰ ζητήματα γενικὰ ποὺ ἀπασχολοῦνται κάθε τόσο στὴν πνευματικὴ μας ζωή, θὰ ἔχουμε μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ ποιητῆ, ποὺ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὶς ποιητικὲς ἐμπειρίες τῶν νέων εἶναι εἰλικρινὲς καὶ θερμό.

Γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κ. Σκίπη, ποὺ ξεπερνάει τοὺς εἴκοσι τόμους καὶ ἀπλώνεται σ' ὅλα τὰ εἴδη τοῦ γραπτοῦ λόγου, οἱ στῆλες τοῦτες δὲν εἶναι ἀρμόδιες νὰ μιλήσουν μὲ τὴν ὁξειλόμενη κριτικὴν ἐπιστημοσύνη. Δὲν πάει πολὺς καιρὸς, ἄλλωστε, ποὺ τὸ ἔργο αὐτὸ, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης 35 χρόνων ἐργασίας τοῦ δημιουργοῦ του, μελετήθηκε καὶ ἀναλύθηκεν ἐξονυχιστικὰ ἀπὸ τοὺς δοκιμώτερους διανοητὲς τοῦ τόπου μας ἀπὸ ἀνκδότες τεύχος τῶν «Κριτικῶν Σελίδων», ποὺ ἀφιεσώθηκεν εἰδικὰ νὰ τὰ τιμήσει αὐτὴ τὴν ἐπέτειο. Ἡ θερμὴ ἀνταπόκριση καὶ ἐκτίμηση ποὺ ἔδειξε τότε ὅλος ἀνεβὸν ὁ πνευματικὸς μας κόσμος στὸ πολύσημο ἔρονο τοῦ ποιητὴ θ' εἶναι ἀλληθινὰ συγκινητικὲς καὶ γνησίωσαν στὸ νὰ γνωρίσουν πλατύτερα τὸ σύνολο τῆς ἐργονοιΐας του, θοηθώντας ἀυνάμα στὴν ἐδραίωση τῆς συμπαθειας ποὺ ἔχει τόσο δίκαια καταχτήσει ὁ δημιουργός μας, μὲ τὴν εἰλικρίνειά του, μὲ τὴ δραστηριότητά του καὶ μὲ τὴν ἀκάματην ἐργατικότητά του.

"Οπως σημείωσα καὶ παραπάνω, ὁ ποιητὴς εὐχαριστεῖται ἰδιαίτερα, ὅταν τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ συναναστρέφεται μὲ νέους διανοητὲς καὶ λογοτέχνες, καθὼς κι' ὁ ἴδιος διατηρεῖ ἀκέραια τὴ νεανικότητά του κ.ἀγέραστη τὴ φλογερὴ καοδιά του. Εἴτε στὸ γραφεῖο του, στὴν Ἀναστάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, εἴτε σὲ διάφορα κέντρα, καὶ, πρὸ πάντων, στὸ ὀνομαστὸ πιὰ ζαχαροπλαστεῖο τοῦ Κελέφα, στὴν Καλλιθέα — τὸ ὡραῖο αὐτὸ κέντρο τῶν καλλιτεχνῶν καὶ λογίων — ὁ κ. Σκίπης δὲν μένει ποτὲ σχεδὸν μόνος, ἀλλὰ περιστοιχίζεται διαρκῶς ἀπὸ μιὰν ἐκλεκτὴ ὁμήγυρη νέων λογίων, ποὺ θέλγονται ἀπὸ τὴν πνευματώδη καὶ πολιτισμένη ὁμιλία του. Στὶς συντροφιὲς αὐτὲς τὸν σπανιότερο πολὺ συχνὰ, ἀπασχολημένον τελευταῖα ἀπὸ τὴν Ἔκδοση δυὸ συγχρόνως βιβλίων του, ποὺ θὰ κυκλοφορήσουν σὲ λίγες μέρες καὶ ποὺ ἀπορροφοῦν, μαζὶ μὲ τὰ σύγχρονα γεγονότα, ποὺ δὲν ἀφήνουν κανένα πνευματικὸ ἄνθρωπο ἀδιάφορο, δλη τοῦ τὴν προσοχὴ καὶ στοργή, καὶ προσπαθῶ νὰ... ἐκμαιεύσω σιγὰ-σιγὰ τὶς συγκεκριμένες ἐκείνες ἀπαντήσεις, ποὺ θὰ μοῦ χρησιμεύσουν γιὰ βάθρο στὴ σύνθεση τοῦ πορτραίτου του. Ὁ ποιητὴς, πραγματικά, μὲ διευκολύνει σ' αὐτὸ κι' ἔτσι, σὲ δυὸ-τρεῖς συνεντεύξεις μας, καταφέρνω νὰ ἔχω σὲ λίγες, ἀλλὰ ζουμερὲς ἀπαντήσεις, ὁλόκληρη τὴ σκιαγραφία καὶ ψυχογραφία τοῦ ἐκλεκτοῦ συνομιλητή μου.

ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἡ τάξη ἐπιβάλλει ν' ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα. Εἶναι, θέβαια, ἀρκετὰ γνωστή, στὶς γενικὲς της γραμμὲς ἡ ζωὴ τοῦ ποιητῆ, ἡ νεανική του δράση, ἡ ἔκδοση ἀπὸ μέρους τῶν φιλολογικῶν περιοδικῶν, ἡ ἀνάμιξή του στὸ Θέατρο, ἡ μακροχρόνια διαμονή του στὴ Γαλλία κλπ., μὰ θὰ ἔχουν ἰδιαίτερο θέλυητρο δοσμένες χαρακτηριστικὲς λεπτομέρειες ἀπὸ τὴν πολυκύμαντη αὐτὴ ζωή, ἂν μᾶς τὶς διηγηθεῖ ὁ ἴδιος ὁ ποιητής. Καί, πραγματικά, ὁ κ. Σκίπης δὲν ἀρνιεῖται νὰ ἱκανοποιήσει τὴν παρακλησή μου αὐτή, μὲ ἕνα μόνον ὅρο, ποὺ δικαιολογεῖται ἀπὸ τὴν ἀρτίστικην ἰδιοσυγκρασία του καὶ ποὺ γίνεται εὐχαρίστως δεκτός.

—Γιὰ νὰ προχωρήσουμε σὰν καλοὶ φίλοι σὲ ὅλο τὸ ἐρωτηματολόγιο ποὺ ἔγνετε ἔτσιμο νὰ μοῦ ὑποβάλετε, μοῦ λέει, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τροποποιήσουμε τὴν πρώτη σας ἐρώτηση. Μὲ ρωτᾶτε ἀμέσως-ἀμέσως πο ῦ καὶ π ότ ε γεννήθηκα; Ἐκεῖνο τὸ π ότ ε μπορεῖ νὰ λείψει, ὑποθέτω. Γιατὶ ἐνῶ δὲν ἐνδιαφέρει κανένα, μὲ κάνει νὰ νοιώζω πὼς βρίσκομαι σὲ ἀνακριτικὸ γραφεῖο. Ἀπὸ δσο ξέρω ὅμως, ἐσεῖς δὲν εἶσαστε ἀνακριτής... Λοιπόν, σύμφωνοι;

Μπορῶ νὰ μὴ συμφωνήσω στὴν ἔκκληση αὐτὴν ἐπιθυμίας; Τί σημασία ἔχει, ἄλλωστε, ἡ χρονολογία τοῦ Ἀλεξαρχείου; Τὸ σταυδαῖο εἶναι ἡ διάθεση, ἡ ἐιμφάνιση, ἡ καρδιά... Ἔ, δσο γι' αὐτά, ὁ ποιητὴς μπορεῖ νὰ μιλήσει ἀδίσταχτα, χωρὶς τὸ φόβο νὰ τὸν ποοδώσουν. Γιατὶ τὰ διαπρὲς ἀκμαῖα καὶ ζωηρά, ὅπως ἦταν ἡ ὅταν ἦταν εἴκοσι χρονῶν! Μὰ ἂς προχωρήσουμε...

—Γεννήθηκα στὴν Ἀθήνα, σ' ἕνα σπίτι τοῦ Σκουμανδρόπουλου τῆς Πλάκας, ποὺ κάηκε, συνεχίζει ὁ κ. Σκίπης. Πέρασα τὸ παιδικό μου χρόνια στὴ Λάρισα, κοντὰ σὲ μιὰ θειά μου, ἀδελφὴ τοῦ πατέρα μου, ποὺ τὴν εἶχαν πάρει σκλάβα οἱ Τοῦρκοι στὴν "Εξοδο τοῦ Μεσολογγιοῦ. Ἡ παιδικὴ ζωή μου, σὰν παρωπιδεῖ, ξετυλίχτηκε μέσα σ' ἕνα μαγικὸ κῆπο, κατάφυτο ἀπὸ δέντρα καὶ λουλούδια ὣς τὴ Μεγάλη Παρασκευὴ τοῦ μαιρίου 1897. Ἀπὸ τὴ Λητρόπολη, τὸν "Αγιο Ἀχίλλειο, τὸ θράδυ ἐκεῖνο ποὺ παρακολουθοῦσα μὲ τὸν κόσμο τὸν Ἐπιτάφιο, εἶδα τὸ στρατὸ ποὺ γύριζε ἀπ' τὰ σύνορα. Κατέθηκα πρὸς τὴ γέφυρα, διέκρινα τὸ στρατηγὸ Μαυρομιχάλη κατασκονσμένο στὸ ἄλογο του, ἀνάμεσα ἀπὸ στρατιῶτες καὶ ὑποζύγια κι' ἔτρεξα στὸ σπίτι μας ποὺ εἴταν πεπρωμένο νὰ τὸ δῶ γιὰ τελευταία θραδυά. Γιατὶ τὸ πρωὶ ἔφυγα μὲ τὴν οἰκογένειά μου, μέσα σ' ἕνα θαγόνι φορτηγὸ κι' ἀπὸ τὸ Βόλο ἐπήραμε ἕνα πλοῖο κ' ἤρθαμε πρόσφυγες στὴν Ἀθήνα.

—Τότε ἐγράφατε γιὰ πρώτη φορά;

—Πρωτόγραψα τὸν ἴδιο χρόνο ὡς μαθητὴς στὴ Β' τάξη τοῦ Βαρβάκειου, γιὰ νὰ τραγουδήσω τὴν καταστροφὴ καὶ τὴ νοσταλγία μου γιὰ τὸ σπίτι μας τῆς Λάρισας, ἀλλὰ οἱ στίχοι αὐτοὶ δὲν εἴδαν ποτὲ τὸ φῶς κι' οὔτε θὰ-πὸ δοῦν, γιατὶ ἔγιναν προσάναμμα φωτιᾶς. Τὴν ἴδια χρονιὰ ὅμως, ἄρχισα νὰ δημοσιεύω σὲ διάφορα περιοδικὰ ἄλλους μου στίχους, στὴν «Ἀττική» "Ιρίδα», λ. χ., ἐυὸ ποιήματα ποὺ εἶναν γιὰ τίτλους: «Μοῦσα» καὶ «Λόρα». Τὸ δεύτερο δυὸ χρόνια μετά, συμπεριλήφθη στὴν Ἀνθολογία τοῦ Τσιγκόπουλου.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΟΥ

Κ' ἔρχόμαστε τώρα στὶς ἐρωτήσεις ἐκεῖνες, ποὺ θὰ μᾶς ἀποκαλύψουν τὸν ἐσωτερικὸ κόσμο τοῦ ποιητῆ, τὶς θαθύτερες σκέψεις του, τὶς ἀγάπες καὶ προτιμήσεις του σὲ πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἄς δοῦμε πρῶτα τί ἔχει νὰ μᾶς πεῖ γιὰ τὸ δικό του ἔργο.

—Πότε προτιμᾶτε νὰ γράφετε; τὸν ρωτῶ.

—Θὰ προτιμοῦσε νὰ γράφω τὶς πρωϊνὲς ὧρες, μοῦ λέει. Σ' αὐτὲς ὀφείλω τὶς καλύτερες σελίδες τῆς ἐργασίας μου. Τώρα ὅμως δὲ μπορῶ πιά, γιατὶ εἶμαι ὑπάλληλος. Κ' εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ γράφω ἄλλες ὧρες καὶ πολὺ φορὲς μεταμεσονύχτιες, ποὺ ἀφαιροῦν ἀπὸ τὸν ὕπνο μου καὶ τὴν ὑγεία μου.

—Ἔχετε ἀνέκδοτην ἐργασία;

—Ἔχω ἕνα βιβλίο μὲ σὐντομες κριτικές, γιὰ δικούς μας ποιητὲς καὶ συγγραφεῖς καὶ δικά μας ζητήματα μὲ τὸν τίτλο «Ποοθέσεις». Ἔ-νὰ ὁ.6λίο γιὰ τοὺς Γάλλους ποιητὲς καὶ συγγραφεῖς τοῦ 19ου καὶ 20οῦ αἰώνα κ' ἕνα γιὰ ἄλλους ξένους. "Ενα βιβλίο μὲ διηγήματα, δυὸ θεατρικὰ ἔργα μεταξὺ τῶν ὁποίων κ' ἡ «Κυρὰ Φροσύνη» ποὺ παίχτηκε ἑξῆντα φορὲς ἀπ' τὴ μεγάλη μας Κυθέλη καὶ πιὸ ἔπειτα ἀπ' τὴν ἀντάξιά της τὴν κ. Ἀνδρεάδη, καθὼς κι' ἕνα βιβλίο στίχων κ' ἐ' 5)ν - λιοικὸν πεζογραφημάτων.

Στὴν ἐρώτησή μου ποιὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του προτιμᾶ περισσότερο, ὁ κ. Σκίπης δὲν διστάζει ν' ἀπαντήσει. Ἀντίθετα, εἶναι σαφὴς καὶ κατηγορηματικός:

—Ἔνας πατέρας, μοῦ ἀπαντᾶ, ἀγαπάει ὅλα τὰ παιδιά του, χωρὶς προτιμήσεις. Ἂν ἐπιμένετε ὅμως, σᾶς λέω πὼς προτιμῶ τὸν «Ἀπεθαντο», ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἐμπυχωμένος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἡρωϊκὸ τῆς φυλῆς μας. Τὸν προτιμῶ προπάντων σήμερα.

—Καὶ τί γράφετε τώρα;

—Κάνω συμπληρώσεις στὰ ἔργα μου ποὺ σᾶς ἀνέφερα παραπάνω.

—Ποιὰ εἶναι τὰ δημιουργικά σας ὄνειρα γιὰ τὸ μέλλον;

—Πῶς μπορῶ νὰ πλέξω δημιουργικὰ ὀνειρα γιὰ τὸ μέλλον, ποοτοῦ ἐξκαθαοιστεῖ ποιὸ εἶναι τὸ μέλλον; Ἔβδ ὅλος ὁ γνωστός μας πολιτισμός, ἐπάνω στὴν ὁποῖο στηρίζουν τὴν ἴδια μας τὴν ὑπόσταση καὶ τοῦ κοινοῦ τὴ ζωογραφία σταθεροῦ, ὁποίου οεν εἶμαστε παρὰ μικρὲς προεκτάσεις, κινδυνεύει νὰ ἀφανιστεῖ. Λοιπόν, ἂς ἀναθάλλουμε λίγον καιρὸ τὴν ἐρώτηση αὐτή.

—Ποιὲς εἶναι οἱ προτιμήσεις σας ἀπὸ τὴν παγκόσμια λογοτεχνία;

—Σὰν ποιητὴς ποὺ εἶμαι, προτιμῶ πεῶτα τοὺς ποιητές. Ἀλλὰ κι' οἱ προτιμήσεις μου δὲν εἶναι πάντα οἱ ἴδιες. Ἐξαρτῶνται ἀπὸ διάφορες ψυχολογικὲς μου διαθέσεις, ποὺ δὲν εἶναι ποτὲ οἱ ἴδιες. Γι' αὐτὸ ἄλλοτε ποοτιμῶ τὸ Ρονσάρ καὶ τὴν Πλειάδα τοῦ κ' ἄλλοτε τοὺς Συμβολιστές. Ἄλλοτε τοὺς ἀρχαίους ἐπικοὺς κ' ἄλλοτε τοὺς Ἄγγλους λυρικούς. Ἄλλοτε τὰ Δημοτικά μας τραγούδια κι' ἄλλοτε τὸν Ὁρλάνδο, τὸν Ἀντοὲ Σενιέ, τὸν Ἔζζῶν Κήτς, τὸν Κόλδο καὶ τὸν Μοσεράς. Ἄλλοτε μὲ συνεπαίρνει ἕνα Ἀκριτικὸ τραγούδι, ἢ ἕνα Κοντάκιο τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ κι' ἄλλοτε ἕνα ὑμρικὸ κλάψιτο τοῦ Βεολαίν. Ἄλλοτε κάποιοι ψαλμοὶ τοῦ Δαυῖδ κι' ἄλλοτε λίγοι συντοιμμένοι στίχοι τοῦ Σολωμοῦ. Ἀπὸ τοὺς μυθιστοριογράφους ποστιωῦ τὸν Μπάλζάκ, γιὰ τοὺς πολυποίκιλους ἥρωές του καὶ γιὰ τὴ γενικὴ ἐποπτεία του ποὺ ἔδωσε ἐπὶ ὁλόκληρο τῆς ἀνθοωπότητας. Ὁ Νοστοογιέφσκι δὲ θλέπει παοὰ ἕνα μονάχα μέρος της. Τὸ πιὸ ἀγαπητό. Ὁ ἕνας σᾶς ἐλευθερώνει ἀπ' ὅλους τοὺς ἐφιάλτες μὲ τὴν πλατειὰ τοῦ ἀντίληψη κι' ὁ ἄλλος σᾶς καοσώνει μέσα στὴν κόλαση θεληματικὰ ἢ χωὶς τὴ θέλησή του.

—Τὶ πιστεύετε γενικὰ γιὰ τὴν Τέχνη;

—Γιὰ νὰ ἀπαντήσει κανεὶς στὸ ἐρώτημά σας αὐτό, θὰ χρειαζόταν ὁλόκληοες ὧρες. Ἐν πάση περιπτώσει ἡ τέχνη γιὰ μένα δὲν εἶναι: ρετοέτα. Ἤμουν ὶ θὰ εἶμαι ἀς τὸ τέλος ἔνθρω πος πολλῶν ποὺ ἔοθηκαν κ' ἔβρυνται κάθε τόσο νὰ ρετσέτες: Ἡ τέχνη εἶναι ἡ Ὁμοφιά τοῦ Κόσμου. Κι' ὁ ἀληθινὸς καλλιτέχνης δὲν ποέπει ποτὲ νὰ δεσμεύεται μὲ θεωρίες ἀπ' τὰ πρὶν κατασκευασμένες. "Οσο γιὰ τὸ κοινὸ τοῦ τόπου μας, τὸ θρίσκω ἀνεπαρκές. Ἀλλὰ ἔτσι γίνεται πάντα σὲ ὅλη τὴν ἰστο. Ὁ Ἴδιος ὁ Γκαῖτε παραπονέται στὸν Ἐκκεομαν: «Βασανιζόμαστε, λέει, γράφουμε, δημιουργοῦμε ἕνα ἀπέλαυτο ἔρονο νὰ ποιὸ λόγο; Γιὰ νὰ κάνουμε τ' ὄνομά μας νωστό. Τὸ ἔρνο μας: Μένει ἄγνωστο!»

—Ποιὲς εἶναι οἱ ἀντιλήψεις σας γιὰ τὴν ἐποχή μας;

—Ἡ ἐποχή μας εἶναι ἀχάριστη, γιατὶ ἀφῆνε νὰ ἐπιπλέουν — μιλῶ πάντα γιὰ τὴν πνευματικὴ μας περιοχὴ — ὄχι οἱ ἀληθινοὶ δημιουργοί, ἀλλὰ οἱ ἀρριδίστες. Ὅπου κι' ἂν κοιτάξεις, ὅπως τοὺς ὀνομάζουν τώρα τελευταῖα...

Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες λογοτέχνες ὁ κ. Σκίπης ξεχωρίζει ἀνεπιφύλαχτα καὶ κατηγορηματικὰ μονάχα τὸν Ἀλέξανδοο Παπαδιαμάντη, ἐνῶ στὴν ἐρώτησή μου ποιοὺς συγγραφεῖς ἔνει διαθέσει περισσότερο στὴ ζωή του, ἀπαντᾶ:

—Τὸν "Ομηρο, τὸν Σαίξπηρ καὶ τὸν Γκαῖτε.

Καὶ συνεχίζουμε:

—Ἐμπνέεστε περισσότερο ἀπὸ τὴ ζωὴ ἢ ἀπὸ τὰ βιβλία;

—Ἀπὸ τὴ ζωή. Τὸ βιβλίο, ὅπως λέει κι' ὁ Ἔμερσον, πρέπει νὰ ἀισολοεῖ μὲ τὶς ὡοαῖες σελίδες του νὰ μᾶς ποίρει ἀπὸ κεῖτι σκοτεινὲς περιόδους ποὺ διαθαίνει ἡ ψυχή μας καὶ νὰ μᾶς θνάζει κάλι στὴ ζωή.

—Εἰσαστε ἐυναρισμένος ἀπὸ τὴν ἐποχή μας, ἢ θὰ θέλατε νὰ ζοῦσατε σὲ μιὰν ἄλλην ἐποχὴ καὶ ποιά;

—Βέβαια, δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ἐποχή μας. Χαρὰ στὴν ἐποχή ποὺ θοεθήκαμε! Ἀλλὰ δὲ θέλω ἀρκετὰ ἔζησα.

—Καὶ τὰ ταξίδια σας;

—Ἡ μισή ζωή μου πέρασε σὲ τὰ ἐξίδια. Τὸ λέω, ἄλλωστε, καὶ σ' ἕνα ποίημά μου...

Ἀλήθεια, θυμοῦμαι τοὺς ὡραίους αὐτοὺς στίχους:

Ἡ σκέψη μου εἶναι θλιθερὴ σὰ μία σειρῆνα θαλασσινὴ
κι' οἱ ἐπιθυμίες μου ἀνήσυχες σαν ὁ ἀγρίτρες κάποιου τραίνου
στὴν δοφρηση ἔχω πάντοτε τὴ μυροδιὰ τοῦ λιμανιοῦ
καὶ τοῦ σταθμοῦ τὴ ζωογραφία σου.

Ἡρθε καὶ πάλι ὁ πόθος ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ ὁ σαλπιγκτής. Ἡ Ἀθήνα γεννιέται μὲ σπολὴ φθινοπωριάτικη κι' ὁλόγυρα μυστικοβολεῖ ἡ ρετσίνα...

Εἶν' ὁ καιρὸς ποὺ ἀπ' τὰ μικρὰ ταξίδια τοῦ χωριοῦ οἱ ἀναμνήσεις μας σὰ φέλια καὶ βγαίνουμε νὰ τὶς συναπαντήσουμε μὲ μιὰ πικρὴ παραξένη σὰν χίλιες

Εἶν' ὁ καιρὸς, ὅπου ἡ ψυχή μας γίνεται ἐυαίσθητη σὰν ἕνα κοριτσάκι.
Εἶν' ὁ καιρὸς ποὺ μιὰ ρυσιὰ στὸ μέτωπο τὴ κοπιαγιὰν τὸ δροσερὸ ἀγέρακι

Εἶν' ὁ καιρὸς, ποὺ ἐπιθυμῶ ἀδύναμο ἀποφορὶ, ποὺ μόλις κρυφοβλέψῃ,
εἶν' ὁ καιρὸς, ποὺ σὰ βριθοῦμε μόνοι μας,
κάνει συλλογισμοὺς καὶ κλαῖει...

Σ. Σκίπης

Ὁ κ. Σωτήρης Σκίπης (Σκίτσο τοῦ κ. Σ. Βικάτου).

σᾶς στεῖλω τὴ Ζάκυθό Σας. Τὸ ἔνιωσα σὰ δ ι κ α ι ω μ ά Σ ας καὶ σὰ χ ρ έ ο ς δ κό μου. Ἔτσι, μὲ τὸ νὰ τὴν κρατήσω μιὰ στιγμὴ στὰ χέρια μου, θαρρῶ πὼς πῆρα κ' ἕγω κάτι ἀπ' Αὐτή: μιὰ εὐωδιὰ ἀπὸ γιούλια κ' ἀπὸ τριαντάφυλλα, ποὺ ξευχτίσανε μπροστὰ στὸ Σκῆνος τοῦ Ἀγίου. Καὶ παίρνω πάλι τὴ θάλασσα γιὰ νὰ ταξιδέψω πρὸς μιὰ ζωὴ ποὺ θλα εἶναι ἐλάχιστα, κ' ἕνα χονάχα μένει μεγάλο : Μιὰ ἁπλή, καλή, ἀληθινὴ ψυχή, γονατισμένη μπροστὰ σὲ μιὰ Ζάκυθο...

Μὲ τιμὴ
ΚΑΛΟΜΟΙΡΑ ΚΟΥΡΟΥΚΛΗ — ΜΑΤΑΡΑΓΚΑ

Ο ΘΕΟΓΝΗΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΓΑΡΑ (1)

ΤΟΥ κ. Π. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

...Μὰ μὲ τοὺς ἀμέσως παραπάνω στίχους, ρομαντικῆς μέδς διάθεσης κι ὁμορφιᾶς, γνωρίζουμε μαζὶ κι ἄλλο ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴ βιωτικὴ θεωρία τοῦ Θεόγνη. Ζωὴ καὶ μαζί της ὁ ἔρωτας, ὁ πιὸ ὑλικός, ἔστω, κεῖθε στὴ γλυκειὰ γωνιὰ τῆς γενέτειας, μακριάθε ἀπὸ θαλασσοδαρμοὺς ὅλο κίντυνο καὶ νύχτες ἀβέβαιες μὲσ' στὰ πέλαγα, νὰ ἕνας πόθος του κ' ἕνα (δανικὸ τοῦ ποιητῆ για καλοζωία. Γι' αὐτό, νὰ κ' ἡ συμμετοχὴ του στὰ γλέντια, ποὺ τὰπολαβαίνει μὲ ὅλη του τὴν καρδιά, ποὺ, λές, εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία καὶ τὸ πιὸ βασικὸ συστατικὸ τῆς ψυχῆς του, γλέντια καὶ τσιμπούσια διανθισμένα καὶ ποικιλμένα μὲ χοροὺς καὶ μὲ τραγούδια, μὲ σουράβλια καὶ κιθάρες, μὲ κρασὶ πάνω ἀπ' ὅλα, ποὺ τὸ χαίρεται πάντα:

Σκορπᾶς τὶς πνίχτρες ἔγνοιες σου σὰν πιεῖς αὐτὸ τὸ μπρούσκο
κι ἀκόμα πιὰ ἀλλαφιάστερος γίνεσαι σὰ μεθήσεις.
(Στ. 880—4)

Μὰ τὸ ζητάει μὲ μέτρο τὸ κρασὶ ὁ Θεόγνης, γιατὶ ἔχει καὶ τὰ καλά του αὐτὸ ἐξαὶ καὶ τὰ κακά του:

Κακὸ τ' ἀλόγιαστο κρασὶ γιὰ τὸν καθένα,
κ' εἶναι θεράπειο ὅποιος τὸ πίνει μετρημένα.
(Στ. 509—10)

Καὶ, πάλε, κλείνοντας, ἔτσι, νὰ ποῦμε, μέσα σὲ στίχους τὰ τρία του βιωτικὰ ἀγαθά, ξεφωνιεῖ λαγταρισμένα:

Χαρὰ μου νὰ τὸ πίνω ἐγὼ κι ἀντάμα μ' ἀλλοπαίχτη
νὰ τραγουδάω, χαρὰ μου καὶ νὰ κρούω
γλυκὰ τὴ λύρα.
(Στ. 583—4)

Κ' ὅσο πιὸ πολὺ ρίχνεται νὰ πραγματοποιήσει, λές, αὐτὴν τὴν ἀντίληψή του γιὰ τὴ ζωή, τόσο δὲν καλλιτέχνης δὲν ποέπει ποτὲ νὰ δεσμεύεται μὲ θεωρίες ἀπ' τὰ πρὶν κατασκευασμένες. "Οσο γιὰ τὸ κοινὸ τοῦ τόπου μας, τὸ θρίσκω ἀνεπαρκές. Ἀλλὰ ἔτσι γίνεται πάντα στὴν ἐυνή. Ὁ Ἴδιος ὁ Γκαῖτε παραπονέται στὸν Ἐκκεομαν: «Βασανιζόμαστε, λέει, γράφουμε, δημιουργοῦμε ἕνα ἀπέλαυτο ἔρονο νὰ ποιὸ λόγο; Γιὰ νὰ κάνουμε τ' ὄνομά μας νωστό. Τὸ ἔρνο μας: Μένει ἄγνωστο!»

Ποιὲς εἶναι οἱ ἀντιλήψεις σας γιὰ τὴν ἐποχή μας;

—Ἡ ἐποχή μας εἶναι ἀχάριστη, γιατὶ ἀφῆνε νὰ ἐπιπλέουν — μιλῶ πάντα γιὰ τὴν πνευματικὴ μας περιοχὴ — ὄχι οἱ ἀληθινοὶ δημιουργοί, ἀλλὰ οἱ ἀρριδίστες, ὅπως τοὺς ὀνομάζουν τώρα τελευταῖα...

Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες λογοτέχνες ὁ κ. Σκίπης ξεχωρίζει ἀνεπιφύλαχτα καὶ κατηγορηματικὰ μονάχα τὸν Ἀλέξανδοο Παπαδιαμάντη, ἐνῶ στὴν ἐρώτησή μου ποιοὺς συγγραφεῖς ἔνει διαθέσει περισσότερο στὴ ζωή του, ἀπαντᾶ:

—Τὸν "Ομηρο, τὸν Σαίξπηρ καὶ τὸν Γκαῖτε.

Καὶ συνεχίζουμε:

—Ἐμπνέεστε περισσότερο ἀπὸ τὴ ζωὴ ἢ ἀπὸ τὰ βιβλία;

—Ἀπὸ τὴ ζωή. Τὸ βιβλίο, ὅπως λέει κι' ὁ Ἔμερσον, πρέπει νὰ ἀισολοεῖ μὲ τὶς ὡοαῖες σελίδες του νὰ μᾶς ποίρει ἀπὸ κεῖτι σκοτεινὲς περιόδους ποὺ διαθαίνει ἡ ψυχή μας καὶ νὰ μᾶς θνάζει κάλι στὴ ζωή.

—Εἰσαστε ἐυναρισμένος ἀπὸ τὴν ἐποχή μας, ἢ θὰ θέλατε νὰ ζοῦσατε σὲ μιὰν ἄλλην ἐποχὴ καὶ ποιά;

—Βέβαια, δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ἐποχή μας. Χαρὰ στὴν ἐποχή ποὺ θοεθήκαμε! Ἀλλὰ δὲ θέλω ἀρκετὰ ἔζησα.

—Καὶ τὰ ταξίδια σας;

—Ἡ μισή ζωή μου πέρασε σὲ τὰ ἐξίδια. Τὸ λέω, ἄλλωστε, καὶ σ' ἕνα ποίημά μου...

Ἀλήθεια, θυμοῦμαι τοὺς ὡραίους αὐτοὺς στίχους:

Ἡ σκέψη μου εἶναι θλιθερὴ σὰ μία σειρῆνα θαλασσινὴ
κι' οἱ ἐπιθυμίες μου ἀνήσυχες σαν ὁ ἀγρίτρες κάποιου τραίνου
στὴν δοφρηση ἔχω πάντοτε τὴ μυροδιὰ τοῦ λιμανιοῦ
καὶ τοῦ σταθμοῦ τὴ ζωογραφία σου.

Γ. ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

...ματία μου τοῦ ξένου.
...ῶση ζωὴ σπατάλησα, προσιμένοντας
...βουδός : εἰ!
. . . . . .
Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴ νοσταλγικὴν ἀναπόληση τοῦ χαρακτηριστικοῦ αὐτοῦ ποιήματος, ὑποβάλλω στὸν ἐκλεκτὸ συνομιλητή μου, σὰν καταλήξιδα, μιὰ τελευταία ἐρώτηση ποὺ ἔχει τὸ σκοπὸ νὰ ὁλοκληρώσει τὸ ψευμιατικό του «πορτραῖτο». Ἡ ἐρώτηση αὐτὴ εἶναι :

—Τὶ πιστεύετε θαθύτερα γιὰ τὴν ἀνθοωπότητα καὶ τὴ ἐὸχόσοστε γι' αὐτή;

Καὶ ἡ ἀπάντηση ἔρχεται ἀντάξια τῆς αἰοθαντικότητας καὶ τῆς πνευματικῆς ἀξίας, τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς ἐξευγενισμένης καλωσύνης τοῦ κ. Σκίπη:

—Πιστεύω, μοῦ λέει, πὼς θάρθει ὁ καιρὸς ποὺ ὁ ἄνθρωπος θὰ γιατρευτεῖ ἀπὸ τὶς κληρονομικές του τάσεις καὶ θὰ ἐξημερωθεῖ — τὸ πιὸ ἄγριο ἀὐτὸ θηρίο τῆς Ζοὐγκλας! — καὶ νὰ πάψει νὰ θάζει σὲ χρῆση τὸ κακὸ καὶ τὸν θλέθρο. Τὰ ἀνόματα μέσα ποὺ τοῦ ἐχάρισεν ἡ ἐπιστήμη. Πιστεύω πὼς θάρθει μέρα ποὺ ὁ ἄνθρωπος θὰ πάψει νὰ ἐίσκει τὸν ἀνωτερισμό του στὰ ἐνστιντικὰ μέσα, κ' ἔτσι ἡ δυστυχισμένη μάνα μας, ἡ μαρτυρική Ἀνθοωπότητα θὰ

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ κ. Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

Ο 'Αλκιβιάδης λοιπὸν ἔκρινε σκόπιμο, τόσο ἀπὸ εὐλάβεια πρὸς τοὺς θεούς, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀπήχησή του στοὺς ἀνθρώπους, νὰ ξανα-δώσει στὰ μυστήρια τὴν καθιερωμένη τους ἐπισημότητα, στέλνοντας τὴν τελετὴ ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς στεριᾶς καὶ συνοδεύοντάς την μὲ πολεμιστὲς ποὺ θὰ τὴν ὑπερασπίζαν ἀπ' τοὺς ἐχθρούς. Στὴν περίπτωση αὐτή, ἂν καθόταν ἥσυχος ὁ Ἄγης(1), αὐτὸς θὰ τοῦ ἔριχνε τὴν ὑπόληψη καὶ θὰ τὸν ταπείνωνε ὁλωσδιόλου ἢ ἀλλιώτικα θὰ ἔδινε μάχην ἱερὴ καὶ θεάρεστη γιὰ ὑπόθεση ἀγιώτατη καὶ σπουδαιότατη, καταμπρὸς στὴν πατρίδα του, καὶ θὰ διαλαλοῦσαν ὅλοι οἱ συμπολῖτες τὴν ἀνδραγαθία του.

ΤΟ ΠΑΡΑΤΟΛΜΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΠΕΤΥΧΑΙΝΕΙ

Ἀφοῦ πῆρε μαζί του τοὺς ἱερεῖς, τοὺς μύστες καὶ τοὺς μυσταγωγοὺς(3) κι ἐκάλυψε τὰ πλευρά τους μὲ ὁπλίτες, ἐκίνησε μὲ τάξη καὶ μὲ σιωπή. Εἶταν ἕνα θέαμα ἀληθινὰ σεβάσμιο κι ἀντάξιο τῶν θεῶν, ποὺ ὅσοι τόβλεπαν καὶ δὲν τὸν ζήλευαν τὸν ἀποκαλοῦσαν ὄχι στρατηγό, παρὰ ἱεροφάντη καὶ μυσταγωγό. Κανένας ἀπὸ τοὺς ἀντίπαλους δὲν τόλμησε νὰ ἐπιτεθεῖ κι ἔτσι ἡ πομπὴ ξαναγύρισε στὴν πρωτεύουσα χωρὶς νὰ πάθει τίποτε. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶταν κι ἡ δική του ἡ περηφάνεια νὰ τραβήξει ψηλὰ κι ὁ στρατὸς νὰ τὸ πάρει ἀπάνω του, πιστεύοντας ἀνίκητο τὸν αὐτὸ εἶταν ἀκατόρθωτο· τίποτε, ἐαυτό του ὅσο εἶχε ἐκεῖνον στρατηγό. "Οσο γιὰ τοὺς φτωχοὺς καὶ γεμάτα δὲ μποροῦσε νὰ τοῦ ξεφύγει ἀπὸ τὰ χέρια. "Ετσι ἀπάντεχαν πῶς θ' ἀκούσουν καὶ τὴ Χίο παρμένη καὶ τὴν ὑπόλοιπη Ἰωνία. Γι' αὐτὸ ἀγαναχτοῦσαν ποὺ δὲν ἐμάθαιναν, καθὼς ἐπιθυμοῦσαν, τὴ γρήγορη καὶ ἄμεση ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς του. Δὲ συλλογίζουταν καθόλου τὴ χρηματικὴ του ἀνέχεια ποὺ τὸν ἀνάγκαζε, πολεμώντας μὲ ἀνθρώπους στοὺς ὁποίους ἐξασφάλιζε ὅσα χρήματα ἤθελαν ὁ βασιλιάς τῆς Περσίας, ν' ἀφήνει πολλὲς φορὲς τὸ στρατόπεδο καὶ νὰ γυρίζει στὶς θάλασσες ὁ ἴδιος γιὰ νὰ προμηθευτεῖ μισθοὺς καὶ τρόφιμα. Κι ἡ τελευταία κατηγορία ποὺ διατυπώσαν ἐναντίο του ἀπὸ μιὰ τέτιαν ἀφορμὴ προερχόταν:

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟ ΑΠΕΡΙΣΚΕΨΙΑΣ

Ὁ Λύσαντρος ἔτρεχε ἀπὸ τὸ ἕνα στεῖλε οἱ Λακεδαιμόνιοι ν' ἀναλάβει τὴν ἀρχηγία τοῦ στόλου(6), αὐξήσε μὲ τὰ χρήματα ποὺ ἔπαιρνε ἀπὸ τὸν Κῦρο(7) τὴν ἡμερήσια μισθοδοσία τῶν ναυτῶν του ἀπὸ τρεῖς σὲ τέσσερους ὀβολοὺς(8). Ὁ 'Αλκιβιάδης, ποὺ μὲ δυσκολία πλήρωνε τρεῖς ὀβολοὺς(9) τὴ πλήρωματά του, ἀναγκάρησε νὰ τὴν Καρία μὲ σκοπὸ νὰ εἰσπράξει χρήματα ἀπὸ κεῖ(10). Ὁ 'Αντίοχος(11) ὅμως, ποὺ ἀφησε πίσω του νὰ τὰ ἐποπτεύει τὸ στόλο, εἶταν καλὸς κυβερνήτης στὸ διούκι, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ἀσυλλόγιστος κι ἐπιδέξαπτος. Εἶχε λάβει προστα-γὴ ἀπὸ τὸν 'Αλκιβιάδη νὰ μὴ χτυπηθεῖ μὲ τοὺς ἐχθροὺς ἀκόμα κι ἂν ἐκεῖνοι τοῦ ἐπιτεθοῦν. Αὐτὸς ὅμως φέρθηκε μὲ τόσο θράσος καὶ τόσο ἀψήφισε, ὥστε ἀφοῦ γέμισε στρατιῶτες τὸ καράβι του καὶ πῆρε ἀπ' τὸ στόλο κι ἕνα δεύτερο σκάφος, κατευθύνθηκε στὴν "Εφεσο καὶ πλέοντας κοντὰ στὶς πλῶρες τῶν ἐχθρικῶν καραβιῶν περνοῦσε ἀπὸ μπροστά τους μὲ κινήσεις κι ἐκφράσεις ἀκόλαστες καὶ προσβλητικές(12). Στὴν ἀρχὴ ὁ Λύσαντρος περιορίστηκε νὰ τοῦ ἐπιτεθεῖ καὶ νὰ τὸν καταδιώξει μὲ μικρὸν ἀριθμὸ πλοίων. "Οταν ὅμως ἔτρεξαν οἱ 'Αθηναῖοι νὰ βοηθήσουν τὸν 'Αντίοχο, τότε προχωρώντας κι αὐτὸς μὲ ὅλο του τὸ στόλο κέρδισε τὴ νίκη· σκότωσε τὸν ἴδιο τὸν 'Αντίοχο, αἰχμαλώτισε πολλὰ πλοῖα καὶ ἄντρες καὶ στὸ τέλος ἔστησε τρόπαιο(13). Μόλις ὁ 'Αλκιβιάδης γυρίζοντας στὴ Σάμο πληροφορήθηκε αὐτά, βγῆκε στ' ἀνοιχτὰ μὲ τὸ σύνολο τῶν πολειτικῶν του προκαλώντας τὸ Λύσαντρο σὲ ναυμαχία. Μὰ ἐκεῖνος, εὐχαριστημένος ἀπ' τὴ νίκη του, δὲν τοῦ ἐπιτέθηκε.

ΤΟΝ ΞΑΝΑΚΑΛΟΥΝ ΤΟΥΣ ΞΑΝΑΦΕΥΓΕΙ

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὸ στρατηγεῖο τῶν Ἀθηναίων στοὺς Αἰγὸς Ποταμοὺς(20), εἶχαν πάρει συνήθεια νὰ βγαίνουν κάθε χαραυγὴ καὶ νὰ προκαλοῦν τὸ Λύσαντρο(21) ποὺ εἶταν ἀραγμένος στὸ λιμάνι τῆς Λαμψάκου(22). Ἀπὸ κεῖ γυρνοῦσανε πίσω καὶ περνοῦσαν τὴν ἡμέρα τους χωρὶς πειθαρχία καὶ προφύλαξη ,τάχα πῶς περιφρονοῦσαν τοὺς ἐχθρούς. Ὁ 'Αλκιβιάδης ὅμως, ποὺ δὲ βρισκόταν μακριὰ τους(23) πρόβλεψε τὸν κίντυνο καὶ θέλησε νὰ τοὺς εἰδοποιήσει. Καβαλλικεύοντας λοιπὸν τ' ἄλογό του πῆγε ν' ἀνταμώσει τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς εἶπε: «Δὲν κάνετε καλὰ ποὺ ἀράξατε σὲ μιὰ παραλία χωρὶς οὔτε λιμάνι οὔτε πολιτεία κοντινή, ἀναγκασμένοι νὰ προμηθεύεστε τὰ χρειαζούμενα σας ἀπὸ τὴ Σηστό(24), ποὺ δὲ ἀπέχει λίγο ἀπ' τὸ ἀγκυροβόλιο σας. Ἐπιπλέον ἐπιτρέπετε στοὺς ναῦτες σας, ἄμα βγοῦνε στὴ στεριά, νὰ σκορπίζουν καὶ νὰ περιφέρουται ὅπου τοὺς ἀρέσει(25), ἐνῶ ἀπέναντί τους παραμονεύει ἡ νᾶς στόλος συνηθισμένος νὰ ἐκτελεῖ χωρὶς συζητήσεις κάθε πρόσταγή ποὺ δέχεται δεσποτικὰ ἀπὸ τὸν ἀρχηγό του.»

(ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ)

(1) "Ας μὴ ξεχνοῦμε πῶς ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος τῶν Λακεδαιμονίων εἶχε ἀτιμωτεῖ στὴν οἰκογενειακή του τιμὴ ἀπ' τὸν 'Αλκιβιάδη.

(2) Αὐτοὶ διαθέτανε ἄλογα τὲς πιὸ πολλὲς φορές.

(3) Μύστες εἶταν οἱ μυημένοι, μυσταγωγοί, οἱ διδάσκαλοι τῶν μυστηρίων.

(4) Τὸ ἀγκυροβόλιο τῆς Λαμψάκου ἐκφωνεῖται μπρὸς στὰ σπίτι μιᾶς θυελλᾶς ποὺ πηγαίνοντας ἡ ἐρασιτῆς της νὰ τὴν ἀνταμώσει βρίσκει τὴν πόρτα της κλειστή.

(5) Ὁ Μελέαγρος, ποιητὴς τοῦ 1ου αἰώνα π. Χ., καταγόταν ἀπὸ τὰ Γάδαρα τῆς Κοίλης Συρίας καὶ πέρασε τὴ ζωή του στὴ Δῆρο. Ἀπολυθύμιανε 130 ἐπιγράμματά του, τὰ περισσότερα ἀσκετὰ χαριτωμένα. Ὁ Μελέαγρος ἀσπαζόταν τὶς ἀρχὲς τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας.

(6) "Ἰσως τὸ μεσαίωνα τὰ πλεοψήφια χρησιμοποιοῦσανε δυὸ δοτάκια.

(7) Πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ ἀπ' τὴ μυθολογία τεοατόμορφο πλάσμα ποὺ ἄρπαξε κι ἔτρωγε σ' ἕνα θαλασσινὸ σπεῖ τοὺς ταξιδιῶτες. Ἀκόμα δὲν ἀγλύτωσα ἀπ' τὴ Σάρυβδη — ἀναφωτιέται ὁ ποιητὴς — καὶ θὰ πάσω στὰ χέρια τῆς Σκύλλας ;

(8) Ὁ Κριναγόρας γεννήθηρε στὴ Μυτιλήνη τὸ 70 μὲ 65 π. Χ. καὶ ταξίδεψε στὴ Ρώμη καὶ τὴν Ἰσπανία. Στὰ ποιήματά του ἐξύμνησε τὸν αὐτοκράτορα Αὔγουστο, τὴν ἀδερφή του Ὀκταβία, τὰ παιδιὰ τῆς καὶ ἄλλους ἰσχυροὺς Ρωμαίους, ποὺ εἶταν εὐνοούμενός τους. Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἀπευθύνεται στὸν ἑαυτό του.

(9) Ὁ Ἀρχίας ἔζησε τὴν ἀκμὴ τοῦ 1ου αἰώνα π. Χ. Μὲ τὸ ἀφιερωτικὸ αὐτὸ ἐπίγραμμα ὁ ποιητὴς θέλει νὰ κυτηρίσει τὴ φιλοχρηματία τῆς ἐποχῆς του.

(10) Τὸ ὑποκοριστικὸ τοῦτο εἶναι ἄνομα γυναίκας. Κοὶ σήμερα μεταχειρζόμαστε τέτια οὐδέτερα σὲ χαϊδευτικὲς προσρωνήσεις: τὸ Λενιώ, τὸ Βρυνάκι κλπ.

(11) Ὁ Ἀσκληπιάδης ὁ Σάμιος, ποὺ ἔζησε στὶς ἀρχὲς τοῦ 3ου αἰώνα π. Χ., στάθηρε ποιητικὸς ἀντίπαλος τοῦ Καλλιμάχου καὶ ἀσκολιὸς τοῦ Θεοκρίτου. Ἀνήκει στὴν ποιητικὴ σχολὴ τῆς Κῶ καὶ ἔγραψε πολυάριθμα ἐπιγράμματα ποὺ διακρίνουνται γιὰ τὸ τρυφερὸ περιεχόμενο καὶ τὸ κομψό τους ὕφος.

(12) Τὸ ἐρωτικὸ αὐτὸ παράπονο ἐκφωνεῖται μπρὸς στὸ σπίτι μιᾶς θυελλᾶς ποὺ πηγαίνοντας ἡ ἐρασιτῆς της νὰ τὴν ἀνταμώσει βρίσκει τὴν πόρτα της κλειστή.

(13) Ὁ Μελέαγρος, ποιητὴς τοῦ 1ου αἰώνα π. Χ., καταγόταν ἀπὸ τὰ Γάδαρα τῆς Κοίλης Συρίας καὶ πέρασε τὴ ζωή του στὴ Δῆρο. Ἀπολυθύμιανε 130 ἐπιγράμματά του, τὰ περισσότερα ἀσκετὰ χαριτωμένα. Ὁ Μελέαγρος ἀσπαζόταν τὶς ἀρχὲς τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας.

(14) Ἀπὸ τὸ μεσαίωνα τὰ πλεοψήφια χρησιμοποιοῦσανε δυὸ δοτάκια.

(15) Ἡ ἀξίωση αὐτὴ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ λιποκαχτήσουν πολλοὶ ἀπὸ τὸ λαὸ τῶν 'Αθηναίων καὶ νὰ πάνε μὲ τὸ μέρος τῶν πλειοψηφιῶν.

(16) Ὁ Μένανδρος εἶχε νικήσει τὸ Φαρνάβαζο, πολεμώντας μαζί μὲ τὸν 'Αλκιβιάδη στὴν Ἑλλήσποντο καὶ εἶταν ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τῆς ναυμαχίας τῶν Αἰγὸς Ποταμῶν.

(17) Ὁ Ἀβεδίμαντος, ποὺ χρημάτισε πανεπιζημέντα στρατηγὸς τῶν 'Αθηναίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο, εἶχε νικηφοροκοιθεῖ μὲ τὸν 'Αλκιβιάδη στὴν πρίγκηπα Ἐίκη τοῦ τελευταίου. Στὴ ναυμαχία τῶν Αἰγὸς Ποταμῶν αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ τὸ Λύσαντρο καὶ μόνος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς 'Αθηναίους στρατηγοὺς ἔπῆρε χάρη.

(18) Ὁ Μένανδρος εἶχε νικήσει τὸ Φαρνάβαζο, πολεμώντας μαζί μὲ τὸν 'Αλκιβιάδη στὴν Ἑλλήσποντο καὶ εἶταν ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τῆς ναυμαχίας τῶν Αἰγὸς Ποταμῶν.

(19) Ὁ Ἀβεδίμαντος, ποὺ χρημάτισε πανεπιζημέντα στρατηγὸς τῶν 'Αθηναίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο, εἶχε νικηφοροκοιθεῖ μὲ τὸν 'Αλκιβιάδη στὴν πρίγκηπα Ἐίκη τοῦ τελευταίου. Στὴ ναυμαχία τῶν Αἰγὸς Ποταμῶν αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ τὸ Λύσαντρο καὶ μόνος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς 'Αθηναίους στρατηγοὺς ἔπῆρε χάρη.

(20) Ἀρχαία πολίχνη στὴν ἀνατολὴ παραλία τῆς Θρᾴκιας χερσονήσου. Τὸ μῦνωμο ποτάμι χυνόταν στὸν Ἑλλήσποντο. Ἡ ναυμαχία ἔγινε τὸν Αὔγουστο τοῦ 405 π. Χ. Τὸν παλοποννησιακὸ στόλο τὸν ἀποταλοῦσαν 200 τριήρεις καὶ πρωτοκὸς ἀρχηγὸς του εἶταν ὁ Λύσαντρος, ἐνῶ ἐκεῖνος τὸν τίτλο τοῦ ἐπιστολέως ἐπειδὴ ἀπαγορευόταν ἀπ' τοὺς νόμους νὰ χρηματίσει δυὸ φορὲς ναύαρχος τὸ ἴδιο πρόσωπο.

(21) Αὐτὸ ἔγινε τέσσερες μέρες σὲ σειρά, χωρὶς νὰ κινηθοῦν καθόλου οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλὰ τὴν πέμπτη μέρα μουλωγμὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐπιτέθηκε ἔναντι καὶ κοὶ σύντριψε τοὺς Ἀθηναίους.

(22) Ἡ πόλη αὐτή, ἀπέναντι τῶν Αἰγὸς Ποταμῶν (σ' ἀπόσταση τεσσερῶν μιλίων περίπου) στὴ μικρασιατικὴ κοιλία τοῦ Ἑλλησπόντου, μόλις πρὶν ἀπὸ ὀλίγες μέρες εἶχε κυριευτεῖ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ποὺ τὴ χρησιμοποιοῦσαν σὰν ὁρμητήριό τους. Ἐρείπια ἀπὸ τὴν ἀρχαία Λάμψακο σωζουνται στὴ θέση σημερινή.

(23) Εἶχε ἀποσυρθεῖ στὸ φρούριό του ὅπως εἴδαμε, κοντὰ στὴ Σηστό.

(24) Στὴν εἴσοδο τοῦ Ἑλλησπόντου ἀντίκρυ ἀπὸ τὴν Ἄβυδο. Ἔχει οἱ 'Αθηναῖοι εἶχαν ἰσχυρὴ βάση.

(25) Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ πῶς, ἡ ὁ Λύσαντρος ἔπειτ' ἀπὸ καθημερινὴ μαχοκολόθηση καὶ διαπίστωση τῆς ἀπόλυτης ἀποχέτισης νὰ δράσει κερδοφόρα δὲ βρῆκε στὴ θέση τους παρὰ μόνο πληρωμένοὺς δεκα σκάφη ἀπὸ σύνολο κότινων! Οἱ ἄλλοι ἔλειπαν ξένοι.

ΛΕΩΝΗΣ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

ἤξεραν πιὰ κι' οἱ ἴδιοι μὲ ποιὰν εἶταν ἐρωτευμένοι. Μὲς σὲ τόσα φουστάνια, τόσες τελετες, τόσες μουσικὲς, τόσα περισσεύματα ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀγάπης, εἶχανε παραζαλιστεῖ ἐντελῶς. "Αφησε πιὰ τὶς Ρωσσίδες δούκισσες ποὺ κολυμποῦσαν τσίτσιδες σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τοῦ πελάγου κ' ὕστερα ξαπλωνόντανε στοὺς βράχους γιὰ ἡλιόλουτρο, σὰν ἀγάλματα τῆς 'Αφροδίτης, κι' ἀν περνοῦσε κανένα πλοιό, σηκωνόνταν οἱ μαρμάρινες κορμοστασιές καὶ χαιρετοῦσαν. Τί νὰ σοῦ κάνουνε λοιπὸν οἱ καημένοι οἱ ναυτικοί μας; Πῶς νὰ μὴ χάσουνε τὰ νερά τους;

'Εκείνη ὡστόσο εἶταν εὐτυχισμένη. Μ' ὅλους τοὺς πόρους της, κάθε μέρα, κάθε στιγμὴ, ρουφοῦσε καὶ ἀπολάμβανε τὴν εὐτυχία. Καὶ δὲ θυμότανε πιὰ παρὰ μονάχα ὅ,τι συνέβαινε τὴν ἴδια τὴ στιγμὴ ποὺ γινότανε λόγος γι' αὐτό. Τὸ τί εἶχε συμβεῖ τὸν περασμένο μῆνα ἢ τὴν περασμένη ἑβδομάδα, δὲν εἶχε καιρὸ νὰ τὸ ἐνθυμᾶται. Αὐτὸ δὲν εἶταν κακὴ θέληση, εἶταν ἀπλοΰστατα ἡ εὐτυχία, ἡ μεγάλη, ἡ μακάρια ξεχνισιὰ τῆς εὐτυχίας. Εἶταν ἕνας χορὸς ποὺ δὲν τελείανε ποτε, στοὺς κήπους, στὶς ἀνθοστολισμένες βεράντες, στὰ καταστρώματα τῶν πολεμικῶν, μὲς σὲ γουσσοποίκιλτες στολές, μὲς σὲ ἀρώματα καὶ σὲ ναιγνιδιάρικα φῶτα καὶ στὴν ξαφνικὴ γαλατένια λάμψη τῶν προβολέων ποὺ θερίζανε τὴ νύχτα ἀπὸ τὰ ἀνοιχτά, ἕνας χορὸς μὲ χίλιους καβαλλέους ποὺ μιλοῦσανε ὅλοι γιὰ ἔρωτα, ὁ καθένας μ' ἕναν καινούργιο τρόπο. Δὲ θυμότανε, δὲν εἶτανε μπροστὸ νὰ θυμᾶται. Κι' ὁποιανοῦ δὲν ἄρεζε αὐτό, τὸ καλύτερο εἶτανε νὰ μὴν τὴ σκοτίζει. Δὲν εἶχε καιρὸ γιὰ περιττὲς συζητήσεις.

Πέρασαν τρεῖς φορὲς δέκαπέντε μέρες χωρὶς νὰ ξαναφανεῖ στὴν Πρίγκιπο.

"Οταν ὅμως παρουσιάστηκε ὁ Λεωνῆς στὸ μεγάλο χορὸ τοῦ ξενοδοχείου Impérial δειλαδειλά σὲ μιὰ ἄκρη τῆς εἰσόδου, καὶ κοντσετκότανε γιατὶ δὲν εἶχε καθόλου τὸν ἀέρα αὐτῶν πραγμάτων καὶ συλλογίζοτανε μήπως εἶτανε καλύτερα νὰ γυρίσει ἀμέσως σπίτι του, ξαφνικὰ κατάλαβε πῶς 'Εκείνη εἶταν ἐκεῖ.

Δὲν τὴν κολοεῖδε — τὴν κατάλαβε, τὴν αἰσθάνθηκε. Μὲς στὸ βοητὸ τῶν φωνῶν, αἰσθάνθηκε πῶς εἶτανε κ' ἡ δική της φωνή. Μὲς στὸ ἄέναο φρουφρούλισμα τῶν φουστανιῶν που στροβιλιζόνταν μπροστά του, αἰσθάνθηκε τὸ δικό της ἀμίλητο φρουφρούλισμα. Καὶ τὸ βλέμμα της, φευγαλέο σὰν ὁ στραπή, εἶταν παντοῦ μὲς στὴν αἴθουσα τοῦ χοροῦ, μὲς στὴν κίνηση τοῦ κοιμωμοῦ καὶ ἐρεθισμένου πλήθους, μὲς στοὺς κατρφέφτες, μὲς στὸ λαμπερισμα τῶν πολυελαίων.

Εἶταν ἕτοιμος νὰ γονατίσει μπροστά της καὶ νὰ φιλήσει τὴν ἄκρη τοῦ φουστανιοῦ της, σὰν ἕνας δοῦλος.

«'Εκείνη! 'Εκείνη! Πῶς εἶναι δυνατό;»

"Ετσι τοῦ ἄρεζε : σὰν ἕνας δοῦλος. Νὰ εἶναι δοῦλος της, αὐτὴ εἶταν ἡ μεγαλύτερη εὐτυχία τοῦ,ἡ μόνη εὐτυχία του. "Ενιωσε τὰ γόνατά του κομμένα, τὸ πρόσωπό του ποὺ ἔκοιε. Ἀπομακρύνθηκε, βνῆκε σὲ μιὰ ἐρημη βεράντα, ἐχάστηκε λίγη ὥρα ἐκεῖ. Μηχανικὰ πασπάτεψε κάτι κλαδιὰ ποὺ ἀγκαλιάζανε τὸ κιγκλίδωμα. Μεοικὰ ἀόρατα λουλούδια διαλύθηκαν μὲς στὰ δάχτυλά του. Μιμόζες. 'Η εὐωδιά τους. Αἰσθάνθηκε πῶς ἡ νύχτα, ἡ μοναξιὰ καθάριζαν τὶς σκέψεις του. Εἶταν δικός της, δὲν ὑπῆρχε καμμιὰ ἀμφιβολία, δικός της γιὰ πάντα. 'Εκείνη, βέβαιο, δὲν εἶχε κοατήσει καμμιὰ ἀπὸ τὶς ὑποσχέσεις της, δὲν εἶχε ἐπιστρέψει σὲ δέκα-πέντε μέρες, δὲν εἶχε στεῖλει εἰδοποίηση, δὲν εἶχε σπεύσει πρὸς αὐτόν, χόρευε μὲ ἄλλους καὶ τὸν ξεχνοῦσε. Μὰ τί σημασία εἶχαν ὅλα αὐτά, ἀφοῦ εἶτανε δοῦλος της; Δικαίωμά της εἶτανε νὰ τὸν θυμᾶται ἢ νὰ τὸν ξεχνᾶ, νὰ κοατᾶ ἢ νὰ μὴν κοατᾶ τὶς ὑποσχέσεις ποὺ τοῦ ἔδινε. Τὸ δικό του δικαίωμα εἶτανε νὰ παρακολεῖ καὶ νὰ περιμένει.

Ξαναμπῆκε στὴν αἴθουσα. 8-ταν τέλειωσε ὁ χορός, αἰσθανότανε πιὸ γενναῖος, ἤθελε νὰ τῆς πεῖ πολλὰ πράματα. Γύρισε ὅλη τὴν αἴθουσα, ἐπιθεώρησε ἕναν-ἕναν ὅλους τοὺς διμίλους, μὰ δὲν τὴν εὕρισκε. "Αρχισε νὰ γυρνᾶ τὶς πλαϊνὲς κάμαρες, ἐπὶ τέλους τὴν εἶδε σ' ἕνα ἀπόμερο σαλόνι ἀνάμεσα σὲ διάφορα κορίτσια καὶ — νέους που μιλοῦσαν ζωηρὰ καὶ χειρονομοῦσαν. Ὁ Λεωνῆς δὲν πλησίασε, ἔνιωσε πῶς μισοῦσε ὅλους αὐτοὺς τοὺς νέους καὶ τὰ κορίτσια. "Οχι πῶς τοῦ ἔφταιαν σὲ τίποτα, μὰ τοὺς μισοῦσε. "Ἴσως γιατὶ ἀν τὸν καταλάβαιναν πῶς εἶταν ἐρωτευμένος, καὶ μὲ ποιάν, δὲν ὑπῆρχε ἀμφιβολία πῶς θὰ τὸ ἐπαναλάβαιναν ἀναμεταξύ τους μὲ κοροϊδίες καὶ μὲ γάχανα, θὰ μιμώντανε τὸ ὕφος του, τὸ περπάτημά του, τὸν τόνο τῆς φωνῆς του, τὶς ἐρωτικὲς ἐξομολογήσεις του, θὰ τὰ ἐξευτελίζανε ὅλα. Τοῦ φάνηκε πῶς ἄκουε κιόλας τὰ κρυφὰ τους γέλια, τὰ κουτσομπολιά τους, τὸν ἐξευτελισμό του. Στάθηκε σὲ ἀπόσταση καὶ περμενε νὰ γυρίσει ἐκεῖνη νὰ τὸν κοιτάξει.

Γύρισε καὶ τὸν κοίταξε. Τὸν χαιρέτησε χωρὶς καθόλου νὰ ξαφνιαστεῖ ποὺ τὸν ξανάβλεπε ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸ καὶ συνέχισε τὸ κουβεντολό.

Εἶτανε σὰ νὰ μὴν εἶταν ὁ Λεωνῆς ἐκεῖ ἢ σὰ νὰ μὴν εἶταν αὐτὸς ποὺ τὴν εἶχε συνοδέψει στὴ βάρκα, τότε. Ὁ χορὸς ξαναρχίζε. Ὁ Λεωνῆς ἔνιωσε αὐτὴ τὴ φορὰ πῶς ἡ μουσικὴ τοῦ ἔδινε δυνάμεις. Προχώρησε, τὴν ἔπισασε ἀπὸ τὸ χέρι ἀπαλά, χωρὶς νὰ τῆς πεῖ τίποτα καὶ θέλησε νὰ τὴ σύρει πρὸς τὸ χορό. Μὰ ἐκείνη ἐλευθέρωσε τὸ χέρι της καὶ ἀρνήθηκε. Εἶχε ὀοσμένο ἐκεῖνο τὸ χορὸ σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς νέους ποὺ εἶταν ἐκεῖ, καὶ τὸν ἑπόμενο τὸν εἶχε δοσμένο καὶ ἀρκετοὺς ὕστερα ἀπὸ τὸν ἑπόμενο.

—Λυποῦμαι, εἶπε. Λυποῦμαι πολύ.

Εἶτανε φοβερὰ ἀπασχολημένη. Λυπότανε, μὰ δὲν εἶχε καιρό.

—Θέλω νὰ σᾶς πῶ κάτι, εἶπε ὁ Λεωνῆς.

Τὸν κοίταξε σὰ νὰ μὴ θυμότανε καλὰ-καλὰ ποιός εἶτανε, σὰ νὰ μὴν μποροῦσε νὰ καταλάβει πῶς εἶταν δυνατὸ νὰ ἔχει νὰ τῆς πεῖ κάτι.

—Ἄλλη φορά, μουρμούρισε, ἄλλη φορά.

"Εφευγε ἀγκαλιασμένη μὲ μιὰ φίλη της, περπατοῦσε κιόλας στὸ ρυθμὸ τοῦ χοροῦ. Τὸν ξανακοίταξε μὲ τὸ ἴδιο ἀκατανόητο βλέμμα, πρὶν τὴν πάρει τὸ πλῆθος μὲς στὸ στροβιλισμό του.

«'Εκείνη. Τὰ μάτια της. Τὰ χείλια της. Λυπᾶται πολύ, ἄλλη φορά! Μὰ ποιὰ'εἶναι; Ποὺ εἶμαι; Πῶς εἶναι δυνατό;»

Ὁ Λεωνῆς ἔνιωσε μιὰ γερὴ γροθιὰ στὴ μέση τῆς ράχης. Ξύπνησε, τινάχτηκε. Ὁ Δήμης ξεκαρδιζότανε στὰ γέλια — ὁ Δήμης με σμόκιν,φρεσκοσιδερωμένος, ἀρωματισμένος, μὲ τσιτωμένα τὰ μαλλιά, μ' ἕνα μοῦτρο σὰ λαλωμένος ποντικὸς καὶ μὲ τὸ ὕφος ἐκείνο τῆς πείρας καὶ τῆς αὐτοπεποίθησης ποὺ ταιριάζει σ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ προχώρησε τόσο πολὺ στὴ ζωή, ὥστε πρόκειται σὲ μερικοὺς μῆνες νὰ πάρει δίπλωμα γυμνασίου.

—Τί ἔπαθες καὶ βαρᾶς ἔτσι, φώναξε ὁ Λεωνῆς.

—'Εσὺ τί ἔπαθες;

—'Εγώ;

—Ναί, ἐσύ. Εἶσουν σὰν ἕνα σκιάχτρο, ξυλιασμένος, ἀποβλακωμένος, μὲ γουρλωμένα τὰ μάτια. Φοβήθηκα ποὺ σὲ εἶδα.

—"Α στὸ διάβολο! Πᾶμε νὰ πάρουμε λίγο ἀέρα.

Βγήκανε στὸν κῆπο τοῦ ξενοδοχείου, προχώρησαν σὲ μιὰ ἀλέα, στὴν ἀστροφεγγιά. Ὁ Δήμης κέρασε τσιγάρο. Τραβήξανε μερικὲς ρουφηξιὲς προσέχοντας μὴν τοὺς δεῖ κανένας θεῖος. Ὁ Δήμης ὡστόσο δὲ μίλησε ἠσυχία, ἤθελε νὰ γυρίσει μέσα, νὰ ἀνακατωθεῖ μὲ τὸν κόσμο, νὰ χορέψει, νὰ γνωρίσει καινούργια πρόσωπα.

—Εἶδες ἐκεῖνον μὲ τὰ πράσινα! Εἶδες ἐκεῖνον μὲ τὰ ρόζ! Εἶδες ἐκεῖνον μὲ τὶς ἐανθὲς μπούκλες!

Παραμίλοῦσε, δὲν ἤξερε τί ἔλεγε.

Ὁ Λεωνῆς τοῦ ἔσφιξε τὸ μπράτσο, εἶχε ὄρεξη νὰ κλάψει.

—Δήμη, εἶπε, πρέπει νὰ σοῦ πῶ κάτι — κάτι σοβαρό.

—"Α στὸ διάβολο! Εἶναι ὥρα τώρα γιὰ σοβαρολογίες;

—Δήμη, ὑπάρχει ἕνα κορίτσι...

—"Ενα κορίτσι; 'Εκατὸ κορίτσια! Χίλια κορίτσια! Γιὰ μᾶς εἶναι ὅλα τὰ κορίτσια! Εἶσαι ὁ τελευταῖος βλάκας ἀν σκοτίζεσαι μονάχα γιὰ ἕνα κορίτσι!

—Εἶσαι κτῆνος! φώναξε ὁ Λεωνῆς. Φταίω ἐγὼ ποὺ κάθομαι καὶ συζητῶ μ' ἕνα ὄν σὰν κι' ἐσένα. Φύγε ἀπὸ κοντά μου!

Ὁ Δήμης ἔμπηξε ξανὰ τὴ γέλια καὶ μὲ μιὰ πολὺ γοργὴ κίνηση ἔγοσε τὸ χέρι μὲς στὰ μαλλιά τοῦ Λεωνῆ καὶ τὸν ἔχτένισε ἐντελῶς. "Ὑστερα πῆρε ὀρισμένα βήματα πίσω, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό.

Ὁ Λεωνῆς χύμηξε ἀπάνω του μὲ τὰ μοῦτρα, τραβώντας γροθιὲς στὸν ἀέρα. Εἶταν ἐξω-φρενῶν, ἤθελε νὰ τὸν κλωτσήσει, νὰ τοῦ ρίξει πέτρα. Μὰ εἶταν νύντα καὶ δὲν ἔβλεπε καταχῆς.

Ὁ Δήμης, τρέχοντας, πέρασε μέσα ἀπὸ ἕναν τριανταφυλλῶνα, ὕστερα ἔκανε ἕνα μεγάλο πλάγιο πήδημα. Ὁ Λεωνῆς τὸν ἀκολούθησε, ἔνιωσε τὰ ἀγκαθια νὰ τοῦ τρυποῦνε τὰ παντελόνια. Μὰ ὅταν κατάλαβε ποῦ πήγαινε εἶταν πολὺ ἀργά. Εἶχε φτάσει στὴν ἄκρη τῆς χαβούζας τοῦ κήπου, ἔγερνε μπροστὰ καὶ δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ συγκρατήσει τὸν ἑαυτό του. Τὸν εἶχανε παρασύρει τὰ γέρια του ποὺ γροθκοπούσανε τὴ νύχτα. Βούτηξε ὡς τὸ λαιμὸ μέσα, νὰ ἀνακατωθεῖ μὲ τὸν γάλο πιτσίλισμα, σταμάτησε τ

'Από τὸ «Βιολὶ τῶν Ἀτσιγγάνων»

Ὁ χορὸς τῶν ψυχῶν

(ΜΕΡΟΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟ)

Ὁλόμαυρος Ἅγιος θωρεῖ τὸ φεγγάρι,
τινάζεται, στρήφει καὶ γέρνει...
Καὶ σέρνει σιγὰ κ' ἁλαφρὰ τὸ δοξάρι
καὶ πίσω κ' ἐμπρὸς γυροφέρνει.

Στὰ χέρια του κλαίει τὸ βιολὶ σὰν νὰ κράζει
τὰ πλάσματα ποὺ ἔχουν πεθάνει...
Καημὸς ἀμολόγητος πικροστενάζει
στὴν ἀπαρηγόρητη πλάνη.

Καὶ τρίζουν τὰ δέντρα κ' οἱ πέτρες ραγίζουν
καὶ τ' ἄστρα ψηλὰ τρεμοσβύνουν...
ψυχὲς ἐρωτόθυμες ζαναγυρίζουν
κι' ὅπου ἐζησαν θέλουν νὰ μείνουν.

Ψυχὲς πλανεμένες, ψυχὲς προδομένες
πετοῦν τὸ βιολὶ σὰν ἀκοῦνε,
χαμένες ἀγάπες, ἐλπίδες θλιμένες
γιὰ λίγη χαρὰ λαχταροῦνε.

Σὰν φλόγα ζωῆς μιὰ χαρὰ κυνηγοῦνε,
—μὰ ποιὸς τὴ χαρὰ τὴν προφτάνει;—
Πῶς τὰ περασμένα κρυφανιτιλοῦνε
καὶ μὲς στὴν ἀπόκοσμη πλάνη!

Ἀερόφερτες φέβγουν σὰν ἠσκιων κοπάδι,
διαδήκαν τ' ἀνήλιαγα μέρη
ἀφήσαν τὸν ἅδη καὶ πάνε στὸν ἅδη
ζητώντας τὸ ἀτέριαστο τέρι.

Σὰν στὸ χαροπάλεμα τρέμουν, φρουμάζουν,
κ' ἐνῶ καταχνιὰ τὶς τυλίγει,
ἀνήσυχες κι' ἀγνωμες πίσω κυττάζουν
κι' ὁ ἀλύτρωτος πόθος τὶς πνίγει.

Στὰ σύγνεφα μέσα περνάει τὸ φεγγάρι
κ' οἱ ἔρμες ψυχὲς παραδέρνουν,
ἠσκιόφωτες σειοῦνται μὲ ἑνάτρομη χάρη,
σκιρτοῦνε κι' ἀργὸ χορὸ σέρνουν.

Φαντάσματα μέσα στὴν πάχνη σκορπίζουν
μὲ τὸ ἀραχνο ἀναφτέριασμά τους,
τὸ δρόγκο ποὺ ἀπόσσωσαν τὸν ἑαναρχίζουν
κρατώντας τ' ἀναφυλλιτά τους.

Καὶ μιὰ ψυχὴ στέκει πανόδερτη, μόνη,
—ποθεῖ τὸ κορμὶ τὸ λυωμένο,
ἡ θύμηση τώρα βαριὰ τὴν πλακώνει
σὰν ὄνειρο ξεδιαλυμένο.

Μὲ πάθος ἀγάπησε, μὰ τὴν ἀρνήθη
ἡ Ἀγάπη χωρὶς ψυχοπόνια...
Γρικάει τὸ ρυθμὸ ποὺ ξυπνάει μὲς στὴ λήθη
πικρά, πολυστέναχτα χρόνια.

— Τί λέει στὴ σιωπή, στὸ σκοτάδι, στὸ ἀγέρι,
τί λέει τὸ βιολὶ ἀγάλι—γάλι;—
Ἡ ἔρμη ψυχὴ ποὺ τὸν ἦχο του ξέρει
ἐστάθη ν' ἀκούσει καὶ πάλι:

— Ψυχὴ σκλαβωμένη, τὴν πρώτη ζωή σου
θρηνεῖς μὲς στὰ αἰώνια σκοτάδια,
θυμήσου τοὺς ἀστρεχτοὺς πόδους, θυμήσου
τῆς σάρκας τὰ τρυφερὰ χάδια!...

Ἡ ἀγάπη πληγώνει κ' ἡ ἀγάπη γιατρέβει...
ἡ ἀγάπη ποὺ σοῦ ἔχει ξεφύγει
γλυκὰ σὲ σπαράζει, σκληρὰ σὲ χαϊδέβει...
μὰ ὁ πόθος τὸν πόθο δὲ σμίγει.

Ἀμέτρητος εἶναι κι' ὁ πόνος κι' ὁ χρόνος
γιὰ κάθε ψυχὴ διψασμένη,
στερνὸς νικητὴς εἶναι ὁ θάνατος μόνος,
μὰ ὁ πόθος ποτὲ δὲν πεθαίνει.

Ψυχή, γιατὶ στέκεις δειλὴ καὶ χαμένη;
ἡ ἀέγη δὲν ἀργεῖ νὰ προφάλει...
μὰ οἱ ὧρες κυλοῦνε... κ' ἡ μέρα διαφαίνει...
κ' ἡ νύχτα ξανάρχεται πάλι...

(1928) ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

Ἐρωτικὸ γράμμα

Κόρη μὲ τὰ γελαστὰ μάτια σ' ἀγαπῶ
κ' ἡ καρδιά μου χαίρεται σὰ φανεῖς μπροστά μου
θέλω νὰ σὲ σμίξω κάπου νὰ σοῦ πῶ
γιὰ τὸν ἔρωτά μου.

Πάξερες στὸν κῆπο σου πῶς σὲ περιμένω
νὰ ἔβγεις καὶ στὸ δρόμο πῶς σὲ καρτερῶ
νὰ περάσεις κόρη μὲ τ' ἀγαπημένο
πρόσωπο τ' ἀθρό.

Κι' ἀπ' τὸ δρόμο πέρα μόλις ἀντικρύσω
στὸ παράθυρό σου τὴ γλυκειά σου εἰδή
ὄχ πῶς θέλω ἀτέλειωτες ὧρες νὰ καθίσω
νὰ σὲ βλέπω ἐκεῖ!

Τ' ἀναστέναγμά σου σήμερα τὸ λαῦρο,
ἄ, τυχαῖο δὲν ἤτανε, μὴν τὸ ξαναπεῖς,
ξέρω ἐγὼ τὸν ἔρωτα στὴν καρδιὰ σου νάβρω
τ' εἶμαι ποιητής.

Ὦ γλυκύτατό μου φῶς, ἄστρο ἀγαπημένο,
ἔλα πιὸ κοντά μου μόνο μιὰ βραδιὰ
καὶ θὰ ἰδεῖς τί θησαυρὸ σοῦ κρατῶ κρυμμένα
μέσα στὴν καρδιά.

Κάθησε καὶ γράψε μου δυὸ λογάκια μόνο:
ποῦ θὰ σ' ἀνταμώσω κάτι νὰ σοῦ πῶ.
Περιμένω γράμμα σου γρήγορα. Τελειώνω
μὲ τό: Σ' ἀγαπῶ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Γύρω ἀπό τὸ

ΘΕΑΤΡΟ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΤΟΥ κ. ΣΩΚΡ. ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ κ. Μοντέλλος ποὺ διευθύνει ἕνα ἀπὸ τὰ λαϊκὰ ἐκεῖνα περιοδεύοντα θεατρικὰ τσαντήρια, τὰ πρωτόγονα ἅρματα Θέσπιδος ποὺ κάνουνε τὴν ἐμφάνισή τους μόνο στὶς ἀπομακρυσμένες ἐπαρχίες, στὰ πανηγύρια καὶ στοὺς προσφυγικοὺς συνοικισμούς, ἔγραψε στὰ «Παρασκήνια» δυὸ ἄρθρα ποὺ μοῦ κάνανε κάποια ἰδιαίτερη ἐντύπωση. Ἁπλὰ καὶ συγκινημένα ὅπως ἤτανε δείχναν πῶς σκέφεται ἕνας διευθυντὴς θεατρικοῦ μπουλουκιοῦ ποὺ ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μ' ἕνα μεγαλο λαϊκὸ κοινὸ καὶ κάνει παρατηρήσεις ποὺ σὲ ἀναγκάζουν νὰ σκεφθεῖς πολλὰ πράγματα.

Αὐτὰ τὰ θεατρικὰ τσαντήρια, ἐμεῖς ἐδῶ λίγο τὰ ξέρουμε. Σὲ κάποιους συνοικισμοὺς ἐμφανίζονται ἀραιὰ καὶ ποῦ καὶ ξεσηκώνουν ὅλον τὸν κοσμάκη μὲ τὸ παηγυριώτικο θεαμά τους, μὰ ἡ Ἀθήνα οὔτε τ' ἀκούει, οὔτε τὰ παίρνει εἴδηση. Μιὰ φορὰ ὡστόσο μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσω σ' ἕνα κοντινὸ συνοικισμὸ παράσταση σ' ἕνα τέτοιο θέατρο. Τὸ τσαντήρι ἤτανε τεράστιο. Πάγκοι ἀπὸ τάβλες καὶ ὁ κοσμάκης, ὁ λαός, ἀσφυξία μέσα. Τὸ σάμαλι, ὁ πασατέμπος καὶ τὰ στραγάλια ἔδιναν κ' ἔπιανναν, ἡ οἰκειότητα τοῦ κοινοῦ μεταξύ του, μὲ τοὺς ἐκτελεστὲς καὶ ἰδιαίτερα τὸν πρωταγωνιστὴ ποὺ ἤταν κ' ἀθλητής. Σ' ἕνα διάλειμμα ἔκανε ἐπίδειξη τῆς δύναμής του ὕστερα ἀπὸ ἕνα μικρὸ πρόλογο γιὰ τὴ σημασία τῆς ρώμης καὶ τῆς ἀθλησης.

Παιζότανε ἔργο τοῦ Περεσιάδη κι' ἀκολούθησε κατ' ἀπαίτηση τοῦ κοινοῦ ἡ κωμωδία. Ἐκεῖ πρωτοείδα καὶ τὴν «νοότικη» κωμωδία. Τὴν αὐτοσχεδία (ἀπὸ τὸ νοῦ) δηλαδὴ ποὺ γιὰ νὰ παιχτεῖ δὲ χρειάζεται παρὰ μόνο ἕνας ὑποτυπώδης μῦθος ποὺ ἄλλοτε τὸν αὐτοσχεδίαζαν πρὶν ἀπὸ τὴν παράσταση οἱ ἠθοποιοὶ καὶ τώρα εἶναι ὡς 80 (ποὺ λέγανε) τέτοιοι μῦθοι παραδομένοι στὸ ἐπαρχιακὸ θέατρο καὶ στὸ θέατρο τῶν συνοικισμῶν.

Τὸ θέαμα εἶναι πρωτόγονο καὶ τὸ κοινὸ τὸ ἴδιο. Μά γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχουν καὶ τὰ δυὸ μιὰ ζωντάνια καί, μὲσ' τὴν προχειρότητα μιὰ μεριὰ γερή, ποὺ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τὴν προσπερνάει κανείς. Θεατρίνοι καὶ θεατὲς τὸ ζοῦν καὶ τὸ γλεντοῦν τὸ θεατρό τους τὴν ὥρα τῆς παράστασης μὲ ἀπλότητα καὶ ἀλήθεια ποὺ δὲν τὴ συναντοῦσες ποτὲ στὰ σοβαροφανῆ ἐπίσημα θεατρικὰ περιβάλλοντα τῆς πρωτεύουσας. Γελάει ὁ λαὸς μὲ τὴν καρδιά του στὰ ἀπρόοπτα μπερδεμένα ποὺ τοὺς παρουσιάζει ἡ νούτικη κωμωδία καὶ δίνεται μ' ὅλη του τὴν ὕπαρξη στὰ πάθη καὶ τὶς περιπέτειες τῶν ἡρώων τοῦ δράματος.

Ἂς δοῦμε ὅμως, τί μᾶς λέει ὁ κ. Μοντέλλος γιὰ τὸ θεατρό του καὶ πῶς σκέφτεται γιὰ τὸ κοινό. «..."Ολα τὰ λαϊκὰ ἔργα ποὺ διδάσκονται ἐκεῖ τοὺς ἀρέσουν, τοὺς ἱκανοποιοῦν, τὰ ζητᾶνε κι' ἀς τὰ βλέπουν κάθε χρόνο... ἡ «Γκόλφω», ἡ «Βοσκοπούλα», ἡ «Γενοβέφα», ὁ ἔρωτας, ἡ τιμή, τὸ χωριὸ ἡ ζωή τους». Καὶ συνεχίζει ὁ κ.Μοντέλλος «"Οσο κι' ἂν προσπαθεῖ ἡ νέα τέχνη τὸ νέο πνεῦμα νὰ τοὺς δείξει καὶ ἄλλα πράμματα, αὐτοὶ προτιμοῦν τὸ δικό τους... Διαβάζω πολὺ στὴ ζωὴ τους καὶ ρώτησα μιὰ παρέα νοῦρβε στὸ θέατρο.

— Σᾶς ἀρέσει, λοιπόν, τόσο πολὺ ἡ Γκόλφω;

— Ναί, μοῦ εἶπε μιὰ ὄμορφη ροδοκόκκινη μικροῦλα πόσο θάθελα νὰ σκότωνα τὸν Τάσο γιὰ τὸ κακὸ ποὺ τῆς ἔκανε...

— Αὔριο, τῆς λέω, θὰ σᾶς παίξει ὁ θιάσος ἕνα ὑπέροχο δραματάκι «Ἡ Τιμὴ καὶ τὸ χρῆμα».

— Τί εἶναι πάλι αὐτό, φωνάζει ἕνας ἡλικιωμένος τῆς παρέας, δὲν τὰ θέλουμε ἐμεῖς αὐτά. Την «Ἐσμὲ» νὰ μᾶς παίξεις.

— Μὰ νὰ δεῖτε καὶ κάτι καινούργιο, πιὸ συγχρονισμένο.

— "Αστα τώρα αὐτά, ἀπαντᾶ, εἶναι σὰ νὰ μᾶς λες ν' ἀλλάξουμε τὰ ροῦχα μας, καὶ μοῦδειξε τὴ φορεσιά του».

Καὶ σημπεραίνει ὁ κ. Μ. «Χωριάτικο πνεῦμα, ἴσως ὀπισθοδρομικὸ μὰ θετικὸ στὸ γοῦστο του».

Στὸ ἴδιο μέρος ποὺ ἐπαιξε μὲ τὸ τσαντήρι του ὁ κ. Μ. ἔφτασε καὶ τὸ "Αρμα. Ὁ «γίγαντας» μὰς λέει ὁ παρομοιάζοντας μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ δικό του θέατρο μὲ «νάνο». Ἀνακατεύτηκε μετὰ τὴν παράσταση τοῦ Ὀθέλλου στὸ πλῆθος καὶ δὲν ἄκουσε «παρὰ μιὰ γριὰ νὰ λέει: «Τί ὄμορφο χέρια ποὺ ἦταν τῆς κοπέλλας ποὑπνιξε ἐκεῖνος ὁ ἀφορεσμένος ὁ ἀράπης, σὰν κέρινα ἦτανε»; «Τί ὄμορφα φουστανάκια καὶ τί ὡραῖες φορεσιὲς ποὺ εἶχαν». Καὶ τοὺς σοβαροφανεῖς θεατὲς νὰ λένε... «Ὡραία... Τίποτα παραπάνω ἀπὸ... ὡραία».

Καὶ ἐνῶ ὁ κ. Μοντέλλος δείχνει νὰ σιβέται καὶ ν' ἀγάπαει τὸ κοινὸ του, ὡστόσο στενοχωριέται ποὺ δὲν μπορεῖ κι' αὐτὸς σοβαρόφανα νὰ τὸ ἀποσχολήσει μὲ «κάτι ἀνώτερο» τίποτα... «κωμῳδίες μὲ βαθὺ περιεχόμενο καὶ κοινωνικὸ καθρέφτισμα... μὲ ὡραῖα λογοπαίγνια κεἰ συγγραφικὴ τεχνική». Καὶ φαίνεται ὁ ἴδιος νὰ ἐρωτοτροπεῖ χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει μὲ τὸν γίγαντα, μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ σοβαροφανοῦ θέατρου ὅσο κ' ἂν παραδέχεται πῶς: «οἱ χωριᾶτες κάθε χρόνο θὰ πηγαίνουν στὸ θεατράκι τους, ἀφοῦ εἶναι δικό τους· δὲν ἔχουν ἔντυμα γάμου γιὰ τὸ ἄρμα. Ἡ ψυχή τους δὲν νοιώθει τὸν Σαίξπηρ, τὸν Μολιέρο, νοιώθει ὅμως τὸν Κορομηλὰ καὶ τὸν Περεσιάδη».

Σκέφτομαι τὶ ἀξία μπορεῖ νἄχει ἡ μόρφωση τοῦ κοινοῦ αὐτοῦ μὲ τὸν τρόπο ποὺ λογαριάζουμε ἐμεῖς σήμερα. Δίνοντάς του, θέλοντας καὶ μή, πνευματικὴ τροφὴ ξένη πρὸς αὐτὸ καὶ πρὸς τὴ ζωή του. Μὴ λογαριάζοντάς το, στὴν καλὴ ἢ κακὴ κατάσταση ποὺ βρίσκεται καὶ μὴν ξεκινῶντας ἀπὸ αὐτὴ γιὰ νὰ τὸ καλλιτερέψουμε. Ἡ τέτοια μόρφωση, ὅπως τὴ νοσταλγεῖ ὁ κ. Μ., ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸ ἀνάλογο πνεῦμα ἀρχὲς μόνο τοῦ λαϊκοῦ θεατρίνου παρὰ τοῦ καθε, σχεδὸν, σχετικοῦ θεατρικοῦ παράγοντα, θὰ κάνει τὸν κοσμάκη αὐτὸν νὰ φεύγει αὔριο ἀπ' τὸ θέατρο, ἄψυχος κ' ἀμέτοχος ὅπως ἡ γριὰ ποὺ τὴς ἔκαναν ἐντύπωση τὸ χέρια τῆς κοπέλλας ἢ ὁ ψευτοσπουδαίος μὲ τὸ ἀδέβαιο καὶ ἀνοῦπιο «ὡραῖα» ...«ὡραῖα».

Καὶ δὲν θὰ ξαναπηγαίνει πάντα στὸ θέατρο γιὰ νὰ δεῖ καὶ νὰ ξαναδεῖ τὸ ἀγαπημένο, τὸ δικό του, τὸ ἡρωϊκὸ ἔργο παρὰ θὰ κρατοῦσε λογαριασμὸ ποιὰ ἔργα παίζονται στὸν τόπο του γιὰ νὰ μὴν πάει δεύτερη φορὰ στὸ θέατρο ὅταν παίζονται πάλι ἀπὸ τὸν ἴδιο ἢ ἄλλο θίασο, τὴν ἴδια ἢ ἄλλη ἐποχή. «Τόχω ἰδωμένο» σοῦ λέει. «Τί νὰ τὸ ξαναδῶ;» "Ετσι γίνεται στὴν ἐπαρχία πάντοτε μὲ τὰ ἔργα τοῦ ἐπίσημου δραματολόγιου. «Τί νὰ τὸ ξαναδεῖ;» Σάμπως πρόκειται νὰ ξαναζήσει μιὰ ζωὴ στὸ θέατρο; Θὰ ξαναδεῖ ἁπλὰς μιὰ ὑπόθεση.

Ἡ πεῖσα καὶ ἡ σωστὴ παρατήρηση ὅμως μιλάει μὲ τὸ στόμα πάλι τοῦ συμπαθητικοῦ μας λαϊκαῦ διευθυντῆ: «Τὰ ἔργα, λοιπόν, ποὺ διδάσκονται καὶ πρέπει νὰ διδάσκονται σ' αὐτὸ τὸ κοινὸ πρέπει κατὰ προτίμηση νὰ εἶναι κομάτια ἀπὸ τὴ ζωή του, τὴ δουλειά του, τὰ ἔθιμα τῆς τάξης του». Λόγια ποὺ μοῦ θυμίζουνε ἐκεῖνα ποὺ γράφει ἀλλοιώς ἀντικρύζοντας τὸ ζήτημα στὸ βιβλίο του γιὰ τὸ θέατρο τοῦ λαοῦ, ὁ Ρομαὶν Ρολλάν: «Τὸ θέατρο τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ μοιραστεῖ τὸ ψωμὶ τοῦ λαοῦ, τὶς ἀνησυχίες του, τὶς ἐλπίδες του καὶ τοὺς ἀγῶνες του». Πρέπει νἄχει εἰλικρίνεια. Τὸ θέατρο τοῦ λαοῦ ἢ θὰ εἶναι λαός ἢ δὲν θὰ εἶναι τίποτα». Θὰ ἤταν ἀφέλεια νὰ πιστεύτεῖ πὼς μπορεῖ νἄναι κανεὶς εὐχαριστημένος μὲ τὴν κατάσταση τῶν λαϊκῶν αὐτῶν πρόχειρων μπουλουκιῶν ποὺ παίρνουν μὲ τὸ μέρος τους τὸ μεγαλο λαϊκὸ κοινό.

«...Κι' ἂν καμμιὰ φορὰ τύχει νὰ ἐκτιμήσουν — μᾶς λέει ὁ κ. Μ. — κανένα δραματικὸ ἔργο ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὴν παρωπάνω γραμμὴ (κωμειδύλλιο), αὐτὸ γίνεται γιατὶ πολὺ μεγάλη καταλήθηκε προσπάθεια ἀπὸ τὸ θίασο ποὺ τὸ δίδοξε καὶ κάτι καταλάβανε...». Καὶ ἡ σοφὴ του παρατήρηση προσθέτει: «...Οἱ ἠθοποιοὶ λοιπὸν τοῦ λαϊκοῦ θεάτρου πραγματικὰ πρέπει ν' ἀγωνίζονται γιὰ ν' ἀποδώσουν ζωντανόρεμα τὶς ἐκφράσεις καὶ τὶς διανοήσεις καὶ τὶς ἔννοιες τοῦ ἔργου καὶ νὰ ἐμφανίζονται στὴ σκηνὴ συνεπέστεροι στὶς ἐποχὲς καὶ τοὺς τόπους ὅπου διαδραματίζεται τὸ διδασκόμενο ἔργο». Νὰ λοιπὸν ποὺ τὸ ἁπλὸ λαϊκὸ κοινὸ ἀναγκάζει τοὺς ἠθοποιοὺς νὰ εἶναι ἠθοποιοί. Ἐκεῖ — κοί τὸ ξέρουμε καλὰ — τὸ κάμωμα τὸ ἐξωτερικὸ καὶ τὸ ναζὶ δὲν πιάνει. Δὲ λέει τίποτα. Καὶ ὁ θεατὴς δὲν εἶναι σὲ θέση — μὰ καὶ δὲν ἔχει τὴν ὑποχρέωση — νὰ παρακολουθεῖ μὲ τὸ μυαλὸ τὴν παράσταση. Ἐκεῖ ὁ ἠθοποιὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ πλαταίνει καὶ νὰ βαθύνει στὴν ἐρμηνεία του γιὰ νὰ φτάσει ὡς τὴ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 11)

ΣΑΚΑΛΑ: «Χειμώνας στὴ Ρωσσία».

Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῶν νέων

ΟΙ ΝΕΟΙ ΚΑΙ Η ΖΩΗ

ΤΟΥ κ. ΣΤ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Οἱ νεοι ἐμφυχώνουν τὴ Ζωή, ὅπως ἡ δύναμη ἐμψυχώνει τὴν ὕλη. Ὁλόκληρη ἡ ὑπόθεση τῆς ἐξέλιξης δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἔκφραση τῆς δημιουργικῆς δύναμης τῶν νέων ἢ κάποιας ἡλικίας, οἱ νέοι ἐκφράζουν, ἄμεσα τὴν ἀφηρημένη ἔννοια τῆς ἐξέλιξης. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας στὸ ἔνεος της, εἶναι ἡ ἱστορία τῶν ἐξωστοτὲ νέων. Παραδεχόμαστε σήμερα, πὼς οἱ ἄνθρωποι βασικὰ μοιάζουν, ἔχουν τὶς ἴδιες ζωϊκὲς λαχτάρες, τὰ ἴδια δικαιώματα πάνω στὴ γῆ καὶ δοίσκουμε τὴ διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσά τους καὶ ποὺ τρέμουμε τὴ ἐκδηλώνεται στὸν ἀρρό μας, μόνο στὴν ἄνιση κατανομὴ ἐλευθερίας, ζωῆς καὶ δράσης, ἡ ὁποία εἶναι ἀποτέλεσμα ἄνισης κατανομῆς ὕλης, δημιουργημένης ἢ κληρονομικὰ ἀποχτημένης ἀπ' τὶς συνθῆκες. Μιὰ ἄλλη ἄποψη σχετικὰ μὲ τὴ ζήτησα αὐτό, εἶναι κ' ἡ παρακάτω ποὺ σὰν τὴν ἐπεχτείνουμε, πολλὰ προβλήματα μᾶς λύνει.

Ἡ διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσ' τὸ εἶναι διαφορὰ ἡλικίας, διαφορὰ πολιτισμοῦς στὴν ἐλιξη. Φτάνει νὰ συλλογιστοῦμε, ὡς ἂν ἐμεῖς, οἱ σημερινοὶ νέοι, εἰμαστε ἀνθρωποι ποὺ φτάνουμε ἀπ' τὸ χρῶμα τοῦ προσκήνιο τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, σκεφτόμαστον ὅπως ἐκεῖνοι οἱ τραδιοῦντα πίσω ἀπ' τὶς αὐλαῖες τοῦ θέαθους, τότε ἡ ἀνθρωπότητα δὲ θάχε κάνει οὔτε ἕνα βῆμα ἐμπρός, γιὰ νὰ νοιώσουμε τὸ παραπάνω ἀλήθεια. Θάταν σὰ μπούλαν νέα πρόσωπα στὴ σκηνὴ κ' ἐπαναλάβαιναν τὰ ἴδια λόγια ἢ λέγαν τὰ ποιηγούμενα καὶ τὶς κινήσεις. Ἡ συνέχεια τοῦ ἔργου θὰ κοβόταν αὐτόματα. δὲ θάταν παρὰ νὰ πέσει ἡ αὐλαία πάνω μιὰ τραγικὴ κ' ἄφοσκη ἀποτυχία.

Ἂν πιστεύουμε πὼς κάποιο ἔργο ἀνεύξεται ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια πάνω στὴ σκηνὴ τοῦ Πλαιήτη, ποὺ πρέπει νὰ ἐξακολουθήσει ἀοεδήποτε, θὰ αἰσθανθοῦμε τὸν ἀφορισμὸ μας σὰν μιά, ἀπ' τὰ μέγιστα, φυσικὴ ἐπιταγή.

Ἀθθελὰ νὰ ψυχογραφήσω γενικὰ τὸ σύντομα ἔστω τὰ νειάτα, γιατὶ νὰ θὰ μπορέσω νὰ δείξω, ὅσο μοῦ μπορετὸ αὐτό, ποῦ βρίσκεται ἡ ἡ δημιουργικὴ καὶ καταλύτρα δύναμή τους.

Ἡ φυσικὰ νειάτα, ὄξω ἀπ' τὰ ψυχὰ ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο δημιουργικά, ἀξάρτητα ἀπ' τὴν ἡλικία, ἀρχίζουν ἀπ' τὸ χάοαμα τῆς ἐφηβότητας κ' φτάνουν ὡς τὸ δίσιμο τοῦ ἀνθρώπου σὲ ἄντρα. Γι' αὐτὰ τὰ νειάτα θέλω νὰ μιλήσω. Οἱ φυσικοὶ σχηματισμοὶ ποὺ παίρνουν ἀνάπτυξη κορμί τους. συνοδεύουνται ἀπὸ ἕνα λόγους ψυχικοὺς καὶ πνευματικοὺς σχηματισμούς, ποὺ σὲ κάποιες ἀστεῖκότεες φύσεις ἑνώνουνται ὁλοκληρώνουνται σ' ἕνα βασικὸ ἐκλογικὸ σχηματισμό, ποὺ ἐκδηλεται δυναμικὰ σὲ πίστη. Εἰδικὰ τὴ γενιὰ μας, οἱ ἀνησυχίες αὐτῆς ἡλικίας μας ποὺ γόρευε μὲ τὸν οὐρανὸ καὶ δὲν τὴν ἄφηναν νὰ στὴ Γῆ νὰ πατήσει, συνοδεύαν καὶ τονίστηκαν ἀπ' τὶς γενιὲς παναθρώπινες ἀνησυχίες. Βρίσκοντας καμιὰν εὐκαιρία ἱκανοποίησης, ἄλλαξαν, θαρεῖς, ποιοτικὴ μορφή, διοχετεύτηκαν σ' αὐτὰ καὶ τὶς κατασταῖσαν ἀγωνίες τοὺς ἔδωσαν πιὸ ἔντονη κ' ἔνοια τὴ μορφή.

Ἐπικά, κάθε σπαρτάρισμα τῆς ἡλικίας κι' εἶναι τόσα στὰ χρόνια αὐτὰ καταστα/λάζει στὸ ὑποσυνείδητο ἕνα συναισθηματικὸ ἀπόθεμα, ἀπαλουτίζεται ὅσο προχωρεῖ ἡ ἐφηβία. Αὐτὸς ὁ μυστικὸς θησαυρὸς εἶναι τὸ ἰσόβιο ἀντίκρυσμα τῆς ψυχικῆς ἔκδοσης τῶν κατοπινῶν ἀγώνων, ἔρευνας, δράσης, ἡ δημιουργικὴς ὀνειροπόλησης. Ὁ τρόπος οἱ συνθήκες ποὺ μέσα τους πίστηκε, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ κέντρα τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων καθορίζουν. τὴν ἀξία καὶ τὴν ἔνωση τῆς αὐριανῆς ἐκδήλωσης. Ἡ ποιότητα τῶν πρώτων αὐτῶν ἀναμνησιῶν ποὺ δημιούργησαν τὸ πόθεμα — τῶν πρώτων ὑλικῶν τὰ λέμε — καθορίζει τὴ μορφὴ τὴν ἐπιβολή της. Θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς ποῦν πὼς ἀκριβῶς γιαυτὰ τὰ χρόνια τῆς ἐφηβότητας κρίσιμα χρόνια ὑποσυνείδητων ἀποτισμῶν, θὰπρεπε νὰ μὴν ἐκφυνται σὲ δραστηριότητα ἢ σὲ ἄλλα μὲ περισυλλογὴ κ' ἠρεμία ἑτοιμάζουν τὴν ἔξοδο ποὺ θ' ἀπολυθήσει. Εἶναι μιὰ σκέψη βέβαια κ' αὐτή, ποὺ παρ' ὅλη τὴν ἀληθοφάνειά της δὲν ἔχει καμμιὰν ἐφαρμογὴ γιὰ τὰ νειάτα. Τὰ πράματα τὰ ἀποδείχνουν. "Ενας νέος μονάχα διανοούμενος — κλειστός — εἶναι κάτι ὁλότελα ἀφύσικο, ὅπως ἡ μοια ἀφύσικο εἶναι ἕνας γέρος μόνο δραστήριος. Ἡ ἔκφραση τοῦ ψυχικοῦ κόσμου σὲ δραστηριότητα εἶναι τὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ πρώτου, ὅσο τοῦ δεύτερου ἡ ἔκφραση εἶναι ὁ ἐφηρμένος στοχασμός.

Συμβαίνει, μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι καὶ μὲ κάποια στοιχεῖα τῆς Χημείας, ποὺ κάν' τὸ γενιάσθαι» ἔχουν τὴν πιὸ μεγάλη δραστική τους ἱκανότητα. "Ετσι μὲ Ὑδρογόνο κὲ τὸ γεννᾶσθαι» πετυχαίνουμε ὁρισμένα ἀποτελέσματα. ποὺ εἶναι ἀνέφικτα γιὰ τὸ ἰδιο Ὑδρογόνο ὕστερα ἀπὸ λίγην ὥρα. ὅταν θάχει πάρει τὴ συνηθισμένη του μορφή — ἔχει φτάσει, νὰ ποῦμε, στὴν ἀτρωκή του ἡλικία. "Οταν παραδεχτοῦμε τώρα πὼς ὁ ἄνθρωπος γεννιέται τόσο σαρκικό, ὅσο καὶ σὰν πνευματικό ὄν, σὴν ἐφηβότητα, ἡ παρσπανὼ σκέψη μᾶς ἐξηγεῖ «τοῦτη τὴ δημιουργικὴ καὶ καταλύτρα δύναμη τῆς νειότης», ποὺ ζητήσαμε πιὸ μπρὸς ν' ἀναλύσουμε.

Ἔτσι εἶναι... Μήπως ὅλοι σὲ κοὶσιμες στιγμὲς πέλης τῆς ὅλης ἢ τῆς συνείδησης, δὲν ἀνακαλοῦν μὲ σπαραγμὸ τὰ χρόνια αὐτά, ὁμολογοῦντας ἔτσι ξεπεσμὸ στὸ ὡρίμασμάς τους;

Αὐτὴ ἡ σφριγνὴ αἴσθηση τῆς Ζωῆς, τὸ δροσερὸ μάτι, τὸ καθάριο δροσμα τοῦ κόσμου, τὸ ἀρυτίδωτο ἀπὸ τύψεις μέτωπο, αὐτὴ ἡ γόνιμη ψυχικὴ ἀνησυχία ποὺ δὲν ἀργεῖ νὰ ἐκδηλωθεῖ σὲ ἀνταρσία γιὰ κάθε τὶ τὸ κακό, ἡ λαχτάρα γιὰ τὰ αἰώνια ἀνθρώπινα σύμβολα, ἡ ἀγωνιώδικη ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας ποὺ θὰ ὠφελοῦσε τὸν ἄνθρωπο, εἶναι γνήσιες ἀξίες ἀπὸ τὴν ὁποῖα κ' αὐτή, ποὺ παρ' ὅλη τὴν ἀληθοφάνειά της δὲν ἔχει καμμιὰν ἐφαρμογὴ γιὰ τὰ νειάτα. Τὰ πράματα τὰ ἀποδείχνουν. "Ενας νέος μονάχα διανοούμενος — κλειστός — εἶναι κάτι ὁλότελα ἀφύσικο, ὅπως ὁ μοια ἀφύσικο εἶναι ἕνας γέρος μόνο δραστήριος. Ἡ ἔκφραση τοῦ ψυχικοῦ κόσμου σὲ δραστηριότητα εἶναι τὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ πρώτου, ὅσο τοῦ δεύτερου ἡ ἔκφραση εἶναι ὁ ἐφηρμένος στοχασμός.

Συμβαίνει, μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι καὶ μὲ κάποια στοιχεῖα τῆς Χημείας, ποὺ κάν' τὸ γενιάσθαι» ἔχουν τὴν πιὸ μεγάλη δραστική τους ἱκανότητα. "Ετσι μὲ Ὑδρογόνο κὲ τὸ γεννᾶσθαι» πετυχαίνουμε ὁρισμένα ἀποτελέσματα. ποὺ εἶναι ἀνέφικτα γιὰ τὸ ἰδιο Ὑδρογόνο ὕστερα ἀπὸ λίγην ὥρα. ὅταν θάχει πάρει τὴ συνηθισμένη του μορφή — ἔχει φτάσει, νὰ ποῦμε, στὴν ἀτρωκή του ἡλικία. "Οταν παραδεχτοῦμε τώρα πὼς ὁ ἄνθρωπος γεννιέται τόσο σαρκικό, ὅσο καὶ σὰν πνευματικό ὄν, σὴν ἐφηβότητα, ἡ παρσπανὼ σκέψη μᾶς ἐξηγεῖ «τοῦτη τὴ δημιουργικὴ καὶ καταλύτρα δύναμη τῆς νειότης», ποὺ ζητήσαμε πιὸ μπρὸς ν' ἀναλύσουμε.

Ἔτσι εἶναι... Μήπως ὅλοι σὲ κοὶσιμες στιγμὲς πέλης τῆς ὅλης ἢ τῆς συνείδησης, δὲν ἀνακαλοῦν μὲ σπαραγμὸ τὰ χρόνια αὐτά, ὁμολογοῦντας ἔτσι ξεπεσμὸ στὸ ὡρίμασμάς τους

ΕΡΣΚΙΝ ΚΩΛΝΤΓΟΥΕΛ

ΣΤΑ ΚΑΠΝΟΤΟΠΙΑ

ΜΕΤΑΦΡ. ΤΟΥ κ. Ν. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

9.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Ὁ Ζήτερ δὲν πῆγε νὰ δεῖ τὸν Λόου στὴν καρβουναποθήκη. Κι' οὔτε πῆγε νὰ μιλήσει στὴν Ἠβόλ.

Γιὰ ὅ,τι ἤθελε νὰ κάνει ὁ Ζήτερ, κατάστρωνε πάντα στὸ κεφάλι του σπουδαῖα καὶ λεπτομερειακὰ σχέδια, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἕνα, εἴτε γιὰ τὸν ἄλλο λόγο, ποτὲ δὲν ἔκανε τὸ παραμικρό. Οἱ μέρες περνοῦσαν, καὶ τὸ εὐκολότερο ποὰγμα εἴτανε νὰ περιμένει τὴν ἄλλη μέρα γιὰ ν' ἀρχίνει. Ἀλλὰ κι' ὅταν ἡ ἄλλη μέρα ἐξημέρωνε, ἐκεῖνος ἀνέβαλλε κατὰ κανόνα τὰ σχέδιά του, γιὰ μιὰ πιὸ εὐθεῖα στιγμή. Εἶχε μεταχειριστεῖ τὴν ὑρᾶία καὶ ξεκούραστη αὐτὴ μέθοδο γιὰ ὅλη του σχεδὸν τὴ ζωή. Ὡστόσο πάλι ἑτοιμαζόταν νὰ κάψει τὰ χορτάσια καὶ νὰ καλλιεργήσει τὰ χωράφια του. Ἤθελε νὰ κάνει μπαιπάκι.

Ἡ ἐγχείρηση τῆς Ἔλλι-Μαίη εἴτανε κι' αὐτὸ ἕν' ἀπὸ τὰ ζητήματα ποὺ ὁ Ζήτερ ἀνέβαλλε ἐδῶ καὶ δεκαπέντε χρόνια. Πολλὲς φορές, κάθε χρόνο, θεβαίωνε πὼς σὲ λίγες μέρες θὰ τὴνε πήγαινε σὲ κανέναν γιατρὸ στὴν Ὠγκάστα καὶ κάθε φορὰ προπαθοῦσε νὰ ξεκινήσει. Ἀλλὰ δὲν κατάφερε ποτὲ νὰ πάει πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ μεγαζάκι στὸ σταυροδρόμι. Πάντα κάτι ἔβρισκε ποὺ τὸν ὑποχρέωνε ν' ἀλλάξει σχέδια.

Στὰ τελευταῖα χρόνια ἔξω πραγματικὰ φτήνει ὡς τὴν Ὠγκάστα δυὸ τρεῖς φορές, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ κάμει τὴν ἐγχείρηση τῆς κόρης του. Ἀλλὰ τὴν τελευταία στιγμὴ σκεφτότανε πάντα κάτι πιὸ σημαντικὸ ἀπὸ τὴν ἐγχείρηση τῆς Ἔλλι-Μαίη. Μιὰ φορὰ τὸν ἐμπόδισαν τὰ λουριὰ τοῦ ὀνιοῦ, ποὺ τὰ χρειάζονταν γιὰ τὴν ἄλλη μέρα, ἐν καὶ δὲν εἶχε μουλάρι· γιὰ νὰ τὸ ζέψει. Μιὰ ἄλλη φορὰ τοῦ χρειάστηκε καπνός. Σταματοῦσε, λοιπόν, στὸ μαγαζάκι, ὅπου ἄφηνε τὰ λίγα χρήματα ποὺ εἶχε. Καὶ γύριζε σπίτι χωρὶς νὰ κάμει τίποτε.

Ἡ Ἔλλι-Μαίη δὲ διαμαρτυρότανε. Δὲ μπόρεσε ποτὲ της νὰ πιστέψει πὼς τὸ λαγίσιο μουσοῦδι τῆς θὰ μποροῦσε νὰ ραφτεῖ, σὲ τρόπο ποὺ νὰ μὴν ἀφήσει γιὰ σημάδι παρὰ μιὰν ἀοήμαντη πληγή. Εἶχε τόσο πολὺ συνηθίσει μὲ τὸ σκισμένο χεῖλι της, ποὺ δὲν τῆς φαινότανε μπορετὸ πὼς θαρχότανε μιὰ μέρα νὰ γίνει διαφορετικὴ ἀπὸ ὅ,τι εἴτανε πάντα.

Κι' ὅταν, κατὰ τύχη, ὁ Ζήτερ, θέλοντας νὰ πάει στὸ νοσοκομεῖο, τῆς ἔλεγε νὰ τὸν ἀκολουθήσει, ἐκείνη ἔτρεχε νὰ κρυφτεῖ γελῶντας πικρά, πίσω ἀπὸ τὴ γωνιὰ τοῦ σπιτιοῦ, ἢ πίσω ἀπὸ ἕνα ἀπ' τ' ἀμέτρητα ὀρόλα ποὺ εἴτανε ἐκεῖ γύρω. Οἱ Λέστερ εἶχανε τόσο πολὺ μιλήσει γιὰ τὸ μουσοῦδι τῆς, ποὺ ἡ Ἔλλι-Μαίη εἶχε φτάσει στὸ σημεῖο νὰ πιστεύει πὼς αὐτὴ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει τὸ ἴδιο μουσοῦδι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ τὸ ἔφερε τὸ ἀγόρι τῆς ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ καὶ ἔκανε τὸν ἀρραβῶνα μὲ τὸν Ἔντουαρτ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὸ μουσοῦδι ἔφτασε ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ μὲ τὸ ἐπιβατικὸ πλοῖο ἀπὸ τὴ Λιβερπούλη, ὁ λοχαγὸς Τζὼν τὸν ἄφησε ν' ἀγοράζει κι' ἄλλα καὶ δὲν εἶχε πολὺ καθορίσει μὲ τὸν ἑαυτό του τὴ μαθήματά τους. Λοιπόν, κ' ἡ Ἔλλι-Μαίη γύρισε σπίτι της καὶ δὲν ξαναπῆγε στὸ σκολειό. Ὁ Ντιοὺντ δὲν εἶχε πάει αὐτὸς ποτέ του σὲ σκολειό. Ὁ Ζήτερ ἔλεγε πὼς τὸν χρειαζότανε γιὰ νὰ τόνε βοηθᾶ στὴν καλλιέργεια.

Ἄν, ὅμως, ἡ ἐγχείρηση τῆς Ἔλλι-Μαίη ἄφνε ἀδιάφορο τὸν Ζήτερο, ἕνα ἄλλο πράγμα τὸν ἔκανε ν' ἀφιερώσει σ' αὐτὸ ὅλες τὶς σωματικὲς καὶ πνευματικὲς του δυνάμεις : ἡ καλλιέργεια τῶν χωραφιῶν του. Στὰ τελευταῖα ἑξ-ἑφτὰ χρόνια, ὅλο τὰ σκεφτότανε κι' ὅλο προσπαθοῦσε νὰ βρεῖ ἕναν τρόπο, γιὰ νὰ καλλιεργήσει παμπάκι. Ὅταν, ἑφτὰ χρόνια πιὸ πρίν, ὁ λοχαγὸς Τζὼν εἶχε πάει νὰ κατοικήσει στὴν Ὠγκάστα, φίχνηκε σὰν αὐτὸ νὰ εἶχε γίνει ἐπίτηδες γιὰ τὸν Ζήτερ. Ἀλλὰ ἐκείνος, πορ' ὅλες τὶς ἀναποδιές, δὲν ἐνοιοῦσε ν' ἀφήσει τὸν ἀγῶνα — καὶ κάθε ἄνοιξη ὥργωνε τὴ γῆ, γιὰ νὰ φυτέψει παμπάκι.

Κάθε φορὰ ποὺ σκεφτότανε πὼς μπορεῖ νάχανε τὴ γῆ του καὶ τὰ καλά του, ὁ Ζήτερ δὲν ἔβλεπε παρὰ μιὰ μεγάλη συφορά, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθωπος εἴταν ὁ μόνος ὑπεύθυνος. Φορὲς-φορές, ἔλεγε πὼς ἔφταιγε κι' αὐτὸς καυπόσο, ἀλλὰ δὲν ἀμφέβαλλε οὔτε στιγμὴ πὼς τὴ σημερινή του κατάντια τὴ χρωστοῦσε στὸν πλησίον. Ὡστόσο, πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους δὲν κατηγοροῦσε τὸν λοχαγὸ Τζὼν. Ὁ λοχαγὸς Τζὼν εἴτανε πάντα δίκαιος ἀπέναντί του καὶ εἶχε κάμει γι' αὐτὸν πιὸ πολλὰ καλὰ, παρὰ στοὺς ἄλλους. Ὅταν ὁ Ζήτερ ἀνόρεψε παρατράπω ἀπὸ τὶς δυνάμεις του καὶ δὲ μποροῦσε νὰ πληρώσει, ἀπὸ μαγαζιὰ τοῦ Φούλερ, ὁ λοχαγὸς Τζὼν τὸν ἄφηνε ν' ἀγοράζει κι' ἄλλα καὶ δὲν εἶχε ποτὲ καθορίσει μὲ τὸν ἑαυτό του τὴ μαθήματά τους. Λοιπόν, κ' ἡ Ἔλλι-Μαίη γύρισε σπίτι της καὶ δὲν ξαναπῆγε στὸ σκολειό. Ὁ Ντιοὺντ δὲν εἶχε πάει αὐτὸς ποτέ του σὲ σκολειό. Ὁ Ζήτερ ἔλεγε πὼς τὸν χρειαζότανε γιὰ νὰ τόνε βοηθᾶ στὴν καλλιέργεια.

Ἄν, ὅμως, ἡ ἐγχείρηση τῆς Ἔλλι-Μαίη ἄφνε ἀδιάφορο τὸν Ζήτερο, ἕνα ἄλλο πράγμα τὸν ἔκανε ν' ἀφιερώσει σ' αὐτὸ ὅλες τὶς σωματικὲς καὶ πνευματικὲς του δυνάμεις : ἡ καλλιέργεια τῶν χωραφιῶν του. Στὰ τελευταῖα ἑξ-ἑφτὰ χρόνια, ὅλο τὰ σκεφτότανε κι' ὅλο προσπαθοῦσε νὰ βρεῖ ἕναν τρόπο, γιὰ νὰ καλλιεργήσει παμπάκι. Ὅταν, ἑφτὰ χρόνια πιὸ πρίν, ὁ λοχαγὸς Τζὼν εἶχε πάει νὰ κατοικήσει στὴν Ὠγκάστα, φίχνηκε σὰν αὐτὸ νὰ εἶχε γίνει ἐπίτηδες γιὰ τὸν Ζήτερ. Ἀλλὰ ἐκείνος, πορ' ὅλες τὶς ἀναποδιές, δὲν ἐνοιοῦσε ν' ἀφήσει τὸν ἀγῶνα — καὶ κάθε ἄνοιξη ὥργωνε τὴ γῆ, γιὰ νὰ φυτέψει παμπάκι.

Κάθε φορὰ ποὺ σκεφτότανε πὼς μπορεῖ νάχανε τὴ γῆ του καὶ τὰ καλά του, ὁ Ζήτερ δὲν ἔβλεπε παρὰ μιὰ μεγάλη συφορά, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθωπος εἴταν ὁ μόνος ὑπεύθυνος. Φορὲς-φορές, ἔλεγε πὼς ἔφταιγε κι' αὐτὸς καυπόσο, ἀλλὰ δὲν ἀμφέβαλλε οὔτε στιγμὴ πὼς τὴ σημερινή του κατάντια τὴ χρωστοῦσε στὸν πλησίον. Ὡστόσο, πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους δὲν κατηγοροῦσε τὸν λοχαγὸ Τζὼν. Ὁ λοχαγὸς Τζὼν εἴταν

Ἡ κριτική τοῦ βιβλίου

Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ: «Γεωργικά τῆς Ρούμελης», λαογραφική μελέτη, Ἀθήνα, 1939.

Θ. ΠΙΕΡΙΔΗ: «Δέκα τραγούδια», ποιήματα, Κάιρο, 1940.

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ: Γεωργικά τῆς Ρούμελης, λαογραφική μελέτη, Ἀθήνα, 1939.

Δὲν εἶναι ἀπὸ τὶς ὁλότελα πρόσφατες ἐκδόσεις τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ σεβαστοῦ μου φίλου, ἀλλὰ παρόμοια ἔργα διατηροῦν τὴν ἐπικαιρότητα καὶ τὸ ἐνδιαφέρο τους χρόνια καὶ καιροὺς. Μπροῦσα νὰ μιλήσω γιὰ μιὰ πολὺ νεώτερη ἐργασία του, τὴ «Νεοελληνική Μυθολογία» (ὅπου ἐξετάζει γιὰ πρ τὴν ὥρα τὸ κεφάλαιο τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν), ἀλλὰ πρωτίμησ ν' ἀπασχολήσω τοὺς ἀναγνώστες μὲ τὸ ἄλλο πολ σημείωσα στὴν ἐπικεφαλίδα, ἐπειδὴ ἐκεῖνο συγκεντρώνει κατὰ τρόπο ζηλευτὸ καὶ σὲ σύνθεση μοναδική ὅλα τὰ ποσόστα τοῦ ἐξαίρετου λαογράφου μας. Ὁ Δημήτρης Λουκόπουλος, ὁ ἀτόφιος αὐτὸς ρουμελιώτης, ποὺ ξεκίνησε ἀπὸ ἁπλὸς δημοδιδάσκαλος, γιὰ νὰ φτάσει σήμερα στὴν κορφὴ τῆς ἐπιστήμης, ἔχει ἀφιερώσει πραγματικὰ τὴ ζωή του στὴν ὑπηρεσία τῆς λαογραφίας. Μαθητής τοῦ μεγάλου μας Νικολάου Πολίτη, ἀκολούθησε μαζὶ μὲ τόσους ἄλλους τὸ δρόμο ποὺ χάραξε ἀσφαλέστατα ἐκεῖνος, ἀλλὰ χωρὶς νὰ περιοριστεῖ στὴν τυφλὴ ἐφαρμογὴ τῶν ὁδηγιῶν τοῦ δασκάλου. Τὸ δημιουργικὸ πνεῦμα ποὺ τὸν ἔσπρωχνε στὴν ἄνοδο, τοῦ ὑπαγόρευε ἀτομικὲς προσθήκες καὶ τροποποιήσεις ποὺ ἐπλούτισαν ὁπωσδήποτε καὶ τελειοποίησαν τὴ μέθοδο τοῦ πατέρα τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας. Καὶ μπορεῖ ὁ Λουκόπουλος νὰ ὀστερεῖ σ' ἐπιστημονικὴ κατάρτιση — τυπικὴ τουλάχιστο — ἀπὸ τὸν Πολίτη, ἀλλὰ ἔχει τὸ σπάνιο πλεονέχτημα πὼς τὸ ὑλικό ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ συγκεντρώνει μοναχός του, ἀπὸ πρώτο χέρι καὶ ἀπὸ αὐτόψία, ἐνῶ ἐξόρισμα πῶς ὁ ἄλλος, ἐμποδισμένος ἀπ' τὰ ἐπίσημα καθήκοντά του νὰ περιέρχεται τὴν ὑπαιθρο, περιορίζεται νὰ ἐπεξεργάζεται πᾶ συλλεχτικὰ προϊόντα τῶν κατασπισμένων μαθητῶν του. Τ' ὄνομα τοῦ συγγραφέα τῶν «Γεωργικῶν», τὸ ἀπαντᾶ κανεὶς δεκαετίες τώρα στοὺς τόμους τῶν εἰδικῶν περιοδικῶν, προπάντων τῆς «Λαογραφίας», ὅπου ἔχει δημοσιέψει πάμπολλες συλλογὲς γλωσσικῶν καὶ ἄλλων στοιχείων. Ἐπειδὴ ὅμως ἐδῶ θ' ἀναφερ τὸ βιβλίο δυὸ περίφημα ὁδοιπορικά του καὶ τρεῖς τέσσερες ἄλλες μελέτες του ἱστοριολογραφικές. Τὸ συνθετικώτερο ὅμως ἔργο του, τὸ ἔργο ἴσως τῆς ζωῆς του, εἶναι οἱ πεντακόσιες αὐτὲς μεγάλες σελίδες, ποὺ ἔχουν γιὰ θέμα τους τὴ γεωργικὴ ζωὴ τῆς Ρούμελης, πολεμάρχισσας καὶ δουλευτάρικης μαζί.

Μονάχα ἕνας ἄνθρωπος ποὺ μεγάλωσε στὰ ὀρεινὰ χωριὰ μας καὶ ποὺ δὲν ἔπαψε κατόπι νὰ ἐπικοινωνεῖ ἀπευθείας μ' αὐτά, ἕνας ποὺ παρακολούθησε ἀπὸ μικρὸς τὶς ἀσχολίες ἀπλῶν ἀνθρώπων καὶ ποὺ ἀκόμα ἔλαβε μέρος λίγο ἢ πολὺ στὴ διεξαγωγή τους, μονάχα αὐτὸς θὰ εἴταν σὲ θέση νὰ προσφέρει στὸ κοινό μας ἐργασία ἔτσι συγκροτημένη καὶ αὐθεντική, μὲ τόση πληρότητα καὶ ἐνημερότητα. Οἱ ποικίλες κι' ἀπεραντες αὐτὲς γνώσεις δὲ μαθαίνονται ἀπ' ἄλλους· πρέπει νὰ ἔχεις θρεθεῖ ὁ ἴδιος στὴν πηγή τους καὶ ἀκολουθώντας ὕστερα τὶς λογῆς λοιπὲς διαδικασίες, ρωτώντας ἀπὸ δῶ, ἐξετάζοντας ἀπὸ κεῖ, νὰ συμπληρώσεις τὴ θησαυρισμένη σου ἐγκυκλοπαίδεια. Εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσουμε πὼς πρὶν ἀπ' ὅλα χρειάζεται ἀγάπη γιὰ τὸ θέμα σου, ὅταν μόλιστα αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ θυσπαλαστὲς ἀφοσιωμένους στὰ καθημερινά τους ἔργα, ἀπὸ ἀνώνυμες νοάδες ποὺ δημιουργοῦν τὴν ὀντότητα καὶ τὴν εὐτυχία τῶν χωμάτων μας; «Πλάτ στὴ γεωργικὴ ζωὴ τῆς Ρούμελης — ἐξομολογεῖται ὁ συγγραφέας — ἔζησα τὰ καλύτερά μου χρόνια· καὶ οἱ λύπες τῆς γιὰ πολὺν καιρὸ εἴτανε καὶ δικές μου. Ὁ πόνος τοῦ γεωργοῦ αἰσθανόμουν σὰ νὰ ἔβγαινε μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου. Τόσο πολὺ τὸν ἔζησα, ποὺ ἔπιασμ ὀργήσμε μέρα μὲ τὴν ἡμέρα ἕναν ἔλεγχο μέσα μου, καὶ τὴν ἰδέα ἀνοὲς καθήκοντος. Αὐτὸ τὸ συνοίσθημα μπορῶ νὰ πῶ πὼς εἴτανε καὶ ἡ ἀφετηρία ὅλης μου τῆς κατοπινῆς ἐργασίας. Τὸ κατὰ δύναμη, πὼς νὰ τὸ ἐκθέσει κανείς; Μὲ γανικὲς γραμμές, θὰ τὸ ἀδυκήσει. Ἀν πάλι ἐπιδίωκε νὰ τὸ ἀναλύσει, θὰ χειαζόταν ἕνα ὁλόκληρο τυπογραφικό. Μπορεῖ νὰ δοθεῖ περίληψη ἢ ἀνάλυση ἀπὸ ἕνα μυθιστόρημα, καὶ μιλιστα ὁμαδικὴς ψυχολογίας; Περιορίζουμαι λοιπὸν νὰ σημειώσω γενικότατα πὼς τὸ βιβλίο ἐξετάζει σὲ ἑβδομήντα κεφάλαια καὶ σὲ ὀποδιαιρέσεις τοὺς τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα (κατασκευή, ὁλικά, χρήση, ποικιλίες, ὀνόματα), τοὺς γύφτους στὶς ἀγροτικὲς τους ἀσχολίες καὶ τὶς ἄλλες, τὰ ὁδόια μὲ ὅλα τους τὰ σχετικά, τὰ χωράφια, τὰ νερά, τὴ σπορ μὲ τὴν ἀπέραντη φιλολογία τους, τὶ μάζωμα τῶν σπαρτῶν, τὸ μόλο, τ' ἀμπέλια, τὶς ἐλιές, τὰ κοπνιά, τους ἀγροφύλακες, τὰ κατοικίδια ζῶα, τὰ μελίσσια, ἥμερα καὶ ἄγρια. Μὰ πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ περιγράψει μιὰ θαυμάσια χώρα ποὺ εἶχε τὴν τύχη νὰ τὴν ἐπισκεφτεῖ; Βυθίστηκα ὧρες καὶ μέρες στὶς σελίδες τοῦ. Ἀπολαβαίνοντας τὸ καθετί, σημειώνοντας κ' ἀναπολώντας, ἔχοντας τὴν ἐντύπωση πὼς βρίσκουμαι μπροστὰ σὲ κάτι τὸ ἀποκαλυπτικό. Βρέθηκε ἐπιτέλους ἕνας ἀνθρωπος ἀπὸ τὴ φυλή μας, μιὰ μεγάλη ψυχή, ποὺ μπόρεσε ν' ἀγκαλιάσει ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ θησαυρό τῆς λαογραφίας καὶ νὰ μᾶς δώσει τὴ βιογραφία τῶν ταπεινῶν ξωμάχων, ὅσων σὲ χρόνια δίσεχτα συγκράτησαν κ' ἀκόμα συγκρατοῦν τὸ ἐθνικό μας οἰκοδόμημα, θεμέλια τῆς Ἑλλάδας. Ὁ ποιητὴς αὐτὸς, ποὺ χωρὶς νάχει τ' ὄνομα ἔχει τὴ χάρη καὶ τὴ δύναμη, ἔσκυψε μὲ πόνο ἀπάνω στὸ μόχθο τῶν ἀνώνυμων χιλιάδων κ' ἀφουγκράστηκε τοὺς χτύπους τῆς ἀκαταπόνητης λαϊκῆς καρδιάς, ἀναλλοιώτης ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες. Ἐδῶ δὲν περιγράφεται μονάχα ἡ ζωὴ τῆς Δυτικῆς Ρούμελης, ὅπως διευκρινίζει μετριόφρονα ὁ συγγραφέας, παρὰ ἡ ζωὴ ἡ Ρούμελη καὶ ὅλη ἡ Ρωμαίικη· ἐπειδὴ ἐκεῖνο ποὺ ἀφορᾶ τὸν κόσμο τὸν ἴδιο εἶναι ἀφοῦ δὲν ἔχουμε ἀκόμα ἕπος ἐθνικό, ἔμμετρο εἴτε πεζό, μποροῦμε νὰ κρατοῦμε γιὰ ἑνέχυρο τὸ ἀπέριτο τοῦτο λαογράφημα. Ἡ ἀνάσα του εἶναι τόσο πλατειά, ποὺ θ' ἀνθέξει, λέω, στὴ δοκιμασία.

Δὲν κάνω κριτική. Ἀποκαλότπουμαι. Διαβλήωνα πὼς τὰ «Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης» εἶναι ἔργο πνοῆς καὶ κλείνει στοιχεῖα καθεαυτοῦ ἐπικά. Ὅσοι Ἕλληνες ἐξέχασαν τὴ γλῶσσα τους καὶ θέλουν νὰ ἀφαιτιοῦν στὰ νάματα τὰ λαϊκά, δὲν ἔχουν παρὰ νὰ καταφύγουν σ' αὐτό. Ἐλάχιστα θιβλία περιέχουν τὸ γλωσσικὸ πλοῦτο, τὸν αὐθεντικὸ καὶ ἀδόβυτο, ποὺ βρίσκει κανεὶς ἐδῶ μέτα. Μὰ καὶ κανένας ἄλλος ἐξόν ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη δὲ μελέτησε ἀπὸ κοντὰ τὸ λαό μας μὲ τόση ἀπόδοση σὰν τοῦ Λουκόπουλου. Δεν κόποιες σπάνιες φορὲς ποὺ θαρρεῖ πὼς τὸ ἄτομο θαυμαστοῦγιες. Σὲ μιὰν ἀνάλυση περιπτωση ἀναλογίζομαι τώρα κ' ἐγώ. Τὴ κρίμα νὰ μὴν ἔχει ἐπιδοθεῖ ὁ Λουκόπουλος στὴ στιχουργία! Θὰ εἴχαμε ἴσως σήμερα κ' ἐμεῖς τὸ μεγάλο ποιητή μας. 'Αλλὰ κ' ἔτσι, ποὺ ἔγινε, κεδιαμένοι εἶμαστε πλέι. Δὲ μπορῶ νὰ ἔέρω ἂν ἑένες φιλολογίες, πλουσιότερες ἀπ' τὴ δική μας, ἔχουν νὰ παρουσιάσουν τέτια ἔργα. Γιὰ μᾶς ὅμως εἶναι σίγουρο ἀπόχτημα ἡ λαογραφικὴ αὐτὴ μελέτη. Μακάρι νὰ μποροῦσαν κ' οἱ νεότεροι νὰ πῶ πίσω ἀπ' τ' ἀχνάρια τοῦ λαμπροῦ τούτου δάηγοῦ! Θέλω ἀκόμα νὰ τονίσω τὸ σύστημα ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου. Δουλεύει ἀόβυσα καὶ ἀποτελεσματικά. Δὲ διεκδικεῖ δοξεῖα οὔτε καὶ διακρίσεις, δὲν ὑποθάλλει ὑποψηφιότητα στὶς Ἀκοδημίες, δὲν προκαλεῖ τὴν ἔκδοση λευκωμάτων γιὰ τὸν ἑαυτό του, δὲν τρέχει στοὺς κριτικογράφους τῶν ἐφημερίδων γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἀναγραφή τους. Ἐργάζεται ἥσυχα καὶ διακριτικά, γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση τοῦ ἔργου του, τρέχοντας μὲ ὅλα τὰ γεράματά του στοὺς ἀγαπημένους του χωριάτες, μὲ τὸ αὐτὶ ἐτοιμο ν' ἀρπάξει. Ὁ Λουκόπουλος ἀντιπροσωπεύει τὴν ὑγιέστερη μερίδα τῆς ἑλληνικῆς διανόησης καὶ εἶναι μιὰ ἀνεξάντλητη χαρὰ γιὰ ὅσους τὸν γνωρίζουν. Ποιός ξέρει σὲ τὶ ρα χοῦλες καὶ ρεματιὲς ν' ἀνεβοκατεβαίνει αὐτὴ τὴν ἐποχή, μὲ τὸ μοῦλι· στὸ χέρι, ὁ θαυμέσιος κ' ἐπιστήθιός μου «κοντοπατριώτης»!

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

Θ. ΠΙΕΡΙΔΗ: «Δέκα Τραγούδια», ποιήματα, Κάϊρο, 1940.

«Δέκα τραγούδια γιὰ τοὺς βασανισμένους», «Δέκα τραγούδια τῆς φτωχολογίας», «Δέκα τραγούδια γιὰ τὸν ἀνθρωπο», θὰ μποροῦσαμε νὰ ποῦμε, συμπληρώνοντας τὸν τίτλο αὐτῆς τῆς συλλογῆς, ἂν θέλαμε νὰ τὴ χαρακτηρίσουμε ἐπιγραμματικά. Γιατί, πραγματικά, ὁ Καίριος ποιητής, ποὺ μᾶς εἶναι κιόλας γνωστὸς ἀπὸ δυὸ προηγούμενες συλλογές του («Ξέρουμε κι' ἐμεῖς νὰ τραγουδοῦμε!» — 1937 καὶ «Ἡ μπαλλάντα τῆς Μαρίας» —1939), γιὰ τὸ θαθύτατα ἀνθρώπινο συναίσθημα ποὺ κατευθύνει ὅλες τὶς δημιουργίες του, συνεχίζει καὶ στὸ σημερινό του βιβλίο, μὲ τὸν ἴδιο σωνιεδητό καὶ θερμό τόνο, τὸ τραγούδι του γιὰ τοὺς καημοὺς καὶ τὶς λαχταρες τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων τῆς στέρησης καὶ τοῦ μόχθου, τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς, τὸ τραγούδι ποὺ θρίσκεται, σ' ὅλων τῶν πονεμένων τὰ χείλη:

'Αλήθεια! Τί νὰ λέγαμε τόσον καιρὸ μὲ πάθος;
Τὸν κόσμο ἀγαπήσαμε μὲ θόσοβο καὶ μὲ βοή,
μετρήσαμε τῆς κι' ὀβλιὸ νὰ πλάτος καὶ σὲ βάθος;
κι' ἕνα μόνο ξεχάσαμε: τοὺς ἀνθρώπους τῆ ζωή...

Τὴν ἁπλὴ καὶ θλιβερὴ ἀνθρώινη ζωή, μὲ τοὺς μικροὺς τῆς πόνους καὶ τὶς χαρές της, ἔρχεται νὰ μᾶς τραγουδήσει σήμερα ὁ κ. Πιερίδης στὰ δέκα αὐτὰ συγκινμένα τραγούδια του, ποὺ εἶτε μᾶς μιλοῦν γιὰ τὴ κοινὴ ἱστορία μιᾶς φτωχῆς γριοῦλας ἢ μιᾶς γυναίκας τοῦ πεζοδρομίου, εἶτε μᾶς ἀνιστοροῦν τὸ σπαραγμὸ τῆς στέρησης, τῆς ἀνέχειας, τῆς ἀοπιάλης,ἔχουνε πάντα τὴν ἐλπίδα νὰ κάνει τοὺς στίχους αὐτὰ τὰ τραγούδια καὶ νὰ δυνοῦν τὶς καρδιές — ἂν δὲν ἔχουν μαραζώσει ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία καὶ τὸν σκεπτικισμό. Ὁ ξεστὸς αὐτὸς τόνος, τὸ συναίσθημα τῆς ἀνθρωπιᾶς καὶ τῆς ἀλληλεγγύης, ποὺ φτάνει πότε-πότε καὶ σ' ἕναν πικρόχολο σαρκασμὸ («Χριστούγεννα» κλπ.), μαζὶ μὲ μιὰ λυρικὴν ἔξαρση πειθαρχημένη (σ' ἀνοιξη» κ. ἄ.) εἶναι τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν δέκα τούτων τραγουδιῶν, ποὺ μὲ τὸν φροντισμένο στίχο τους, ἀβρὸν καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴ περιεχόμενό τους, μὲ τὴν ἐκφραστικὴ τους ζωντάνια καὶ τὸν συγκινημένο παλμό τους, κατακτοῦνε τὴ ἐκτίμηση τοῦ ἀναγνώστη, ἐκείνου ὁ ὁποῖος θὰ ἀναγνώσει τὴν ἀνθολογία τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἀνθρωπιᾶς καὶ τῆς ἀδικίας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὴν ἐποχὴ μας, ἀπὸ τὸν Ἡσίοδο ὡς τὸν Ἀρ. Βελλιανίδη, ἀπὸ τὸν Ἀρ. Κ. Μπόσκο. Ἀναφερθεῖτε κ. Κ. Μπόσκο.

Ἡ τέχνη τῆς Μάγης ἀρχίζει ἡ ἐφηνὴ περίοδο τοῦ ἀρχαίου δράματος σὲ τὴ «Μήδεια» τοῦ Εὐριπίδη, σκηνοθεσία τοῦ κ. Δ. Ρόντηρη, καὶ ὁ «Ὀλίππιος Τύραννος» τοῦ Σοφοκλῆ, σκηνοθεσία τοῦ κ. Δ. Ρόντηρη, καὶ τ' ἀηδόνια.

Ἡ μπόρεσε νάχουν ἡ ἀνθρωπος μπαλκανὶ λουλούδια στὰ μπαλκόνια καὶ τὰ χαρμόσυνα σκοποῦς στὶ μηρμένα σύρματα,
τὰ μπράτσα του γερὰ καὶ γιὰ τὴν ἀγκὰ τὴ δουλειὰ
γιὰ τὶς ἄγιες ἀγκαλιὲς τῶν κοπελιῶν τοῦ σπιτιοῦ...

Ἡ σιγὰ θὰ διαβάσουν καλὴ ἡ ζωή μας καὶ γλυκειά.
Ἡ ρούτα θὰ ὀμνεῖζομε πὼς γέρασε στὰ κλάνια.
Ἡ ἀρφὸς μέλι θάστεμαν ἀγάλια - ἀγάλια στὴν κορφὴ τοῦ χωριοῦ στὸ σπήθιο ἀπὸ θὰ πλῆρ θαίνεν τὰ γεφύρια.

Ἡ ἀνθρωπος σπαρνὰ θὰ νάρτανε στὴν ὄρα τοῦ κ' ἡ θεριστὴς
ἡ ἀνθρωπος καὶ κάτινος ἥμερος καὶ γαλήνιος καὶ ἀπόκοπος
ἡ ἀνθρωπος θὰ χαιρετοῦσαμε τὴ τῆς ἀγκαλιὰ τὴ τῆς ἀγκαλιὰ τὴ τῆς ἀγκαλιὰ

ΓΡΑΦΕΙΑ
ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4
ΤΗΛΕΦ. 30-297

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ Περίοδος Β
ΤΙΜΗ ΔΡΑΧΜΕΣ
ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 19

ΥΡΩ ΑΠΟ ΕΝΑ ΞΑΚΟΥΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΡΟΪΔΗΣ ΚΑΙ ΝΤ' ΟΡΒΙΓΥ

ΤΟΥ ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧ

Εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπιτυχία ποὺ σημείωσε ἡ «Πάπισσα Ἰωάννα». Στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία μένει, ὡς τώρα, μοναδικὴ καὶ ὄχι ἀδικαιολόγητη, ἄλλωστε, ὅταν σκεφτοῦμε τὶς λογοτεχνικὲς ἀρετὲς ποῦ βιβλίου καὶ προπάντων τό περιεχόμενό του. Τὶς λογοτεχνικὲς ἀρετὲς τῆς «Πάπισσας Ἰωάννας» τὶς ἀναγνώρισαν εὐθὺς οἱ σύγχρονοι τοῦ Ροΐδη, μερικοί, μαλιστα, τὶς παίνεσαν μὲ τὸν πιὸ θερμὸ καὶ ἀνεπιφύλαχτο τρόπο, μὲ τὸ περιεχόμενό της, ὅμως, δὲ βρέθηκε μήτε ἕνας ποὺ νὰ μὴ σκανδαλιστεῖ. Ἡ ἀλμυράδα καὶ ἡ ἀνευλάβεια ποῦ μυθιστορήματος τοῦ Ροΐδη ἀναστάτωσαν ὅλον τὸν κόσμο, καὶ ἰδίως, βέβαια, τὸ συντηρητικό.

Τὸ μέγεθος τῆς φουρτούνας ποὺ σήκωσε τὸ ἁμαρτωλὸ μὰ καὶ τόσο χαριτωμένο βιβλίο τὸ καταλαβαίνει κανεὶς ὅταν διαβάσει τὶς κριτικὲς ποὺ γραφτήκανε μόλις ἡ «Πάπισσα» εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας. Δὲν ἔμεινε ἐφημερίδα ποὺ νὰ μὴν ξεσπαθώσει κατὰ τοῦ «ἀνίερου» καὶ «βλάσφημου» συγγραφέα. Ἡ «Βυζαντίς», ἡ «Ἀλήθεια», ὁ «Χάρτης», ἡ «Αὐγή», ἡ «Παλιγγενεσία», ὁ «Ἐθνοφύλαξ», ποιὰ συντομώτερα, ποιὰ ἐκτενέστερα — ἡ κρίση τῆς «Παλιγγενεσίας» δημοσιεύτηκε σὲ τέσσερα φύλλα — τοῦ ἔψαλλαν τὸν ἀναθαλλόμενο. Καὶ μὲ τί βίαιο, τί ὀξύ, τί ὑβριστικὸ — μερικὲς — τόνο, μὰ καὶ πόσο ἐγκωμιαστικά, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίθεση, καὶ πόσο εὐνοϊκὰ γιὰ τὴ δημιουργία ἐνδιαφέροντος! Τὸ βιβλίο αὐτὸ μὴ γιὰ τὸ Θεό τὸ διαβάσει κανένας, ἔγραφε ὁ κριτικός, ὁ ἀνώνυμος — ὅπως καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἐφημερίδων — τῆς «Παλιγγενεσίας» πῶς, ὅμως νὰ μὴ διάβαζε κανεὶς τὸ βιβλίο ἑνὸς «προμηνυσμένου νέου Βολταίρου» — εἶναι ἡ ἐπικεφαλίδα τῶν ἄρθρων τῆς «Παλιγγενεσίας»—πολὺ «μάλιστα διαβολικώτερου καὶ ἀσεβέστερου» ἀπ' τὸν Γάλλο; Καὶ πῶς, ἴσα-ἴσα, νὰ μὴν ἔτρεχαν, μικροὶ μεγάλοι, νὰ τ' ἀγοράσουν οἱ ἀναγνῶστες τοῦ «Χάρτου» ἡ τῆς «Αὐγῆς» ἢ τῆς «Παλιγγενεσίας», ἔχοντας διαβάσει ὅτι ὁ συγγραφέας ποὺ ἔγραψε τὴν «Πάπισσα» εἶναι «ἀλιτήριος», «ἀνίερος», «ἀσυνείδητος», «βλάσφημος», «παμμίερος», ὅτι θάθελε πνίξιμο, ὅτι ἂν ζοῦσε σ' ἄλλη ἐποχὴ θὰ τὸν καΐγαν, ἀλλὰ καὶ ὅτι μερικὲς περιγραφές του — ὅπως λ. χ. τῆς μητέρας τῆς Ἰωάννας — δὲ θὰ μποροῦσε νὰ τὶς κάνει οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Σατανάς καὶ ὅτι διαβάζοντας τὴν «Πάπισσα» νομίζουμε ὅτι βρισκόμαστε «εἰς τοὺς ὄνυχας τινὸς ἀνερυθριάστου, τὸ δὴ λεγόμενον ζετσίπωτης ἑταίρας, τῆς ὁποίας ὅσον ἀποτροπιαζόμεθα τὴν ἀναίδειαν καὶ διαφθορὰν, τοσοῦτον δεσμευόμεθα ὑπὸ τῆς καλλονῆς καὶ τῶν θελγήτρων καὶ ἀφινόμεθα εἰς τὴν ἀπώλειαν»;

⁂

Τέτοια ἦταν ἡ ὑποδοχὴ ποὺ ἔκαμε στὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ Ροΐδη ἡ ἑλληνικὴ κριτικὴ τοῦ 1866, ὑποδοχὴ ποὺ ξέρουμε πῶς τὴν ἀνταπόδωσε ὁ συγγραφέας τῆς «Πάπισσας» καὶ γιὰ τὴν ὁποία σημείωνε τὸν ἴδιο ἐκεῖνο καιρὸ ἢ κι' ἀργότερα, σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ τετράδιά του: «Οἱ ἠθικοὶ ἄνθρωποι τῆς πρωτευούσης μας ζητοῦν νὰ μᾶς καταπείσουν, ὅτι πᾶν ἀπήχημα τῆς ἐν Εὐρώπῃ ἀνεξαρτήτου φιλοσοφίας, ἤθελεν εἶναι διὰ τὴν νεολαίαν μας δηλητήριον θανατηφόρον ὡς τὸ πετροσέλινον εἰς τοὺς ψιττακούς». Ἀλλὰ ἡ «Πάπισσα Ἰωάννα» πέρασε — ἦταν φυσικὸ νὰ τὰ περάσει — τὰ ἑλληνικὰ σύνορα καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ξένους κριτικοὺς δὲν τῆς φέρθηκαν καλλίτερα παρότι τῆς εἶχαν φερθεῖ οἱ Ἕλληνες συνάδελφοί τους.

Δὲν καλοξέρουμε πῶς ἔκριναν τὴν «Πάπισσα Ἰωάννα» οἱ Ἄγγλοι, οἱ Ρῶσσοι, οἱ Γερμανοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Δανοὶ κριτικοί, ὅταν διά-

Ὁ Ροΐδης

βασαν τὸ βιβλίο μεταφρασμένο στὴ γλώσσα τους, ξέρουμε, ὅμως, τ'ς κρίσεις τῶν Γάλλων κριτικῶν. Ἄλλως τε, σὲ κανένα ἄλλο τόπο, τὸ βολταιρικὸ αὐτὸ βιβλίο δὲ σημείωσε τὴν ἐπιτυχία ποὺ σημείωσε στὸν τόπο τοῦ Βολταίρου. Μεταφράστηκε δυὸ φορὲς — ἡ μετάφραση Μπεζὸλ—Λεβίδη, τοῦ 1869, δημοσιεύτηκε στὴν Ἀθήνα — καὶ ἡ πρώτη μετάφραση (ἀπ' ὅσες ἔγιναν στῆ Γαλλία), μέσα σὲ τρία χρόνια (1878—1881) ἀρίθμησε ἑφτὰ ἐκδόσεις, πράμα σπάνιο γιὰ ξένο μὰ καὶ γιὰ γαλλικὸ ἀκόμα βιβλίο, ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ὄχι ὅμως, καὶ ἀδικαιολόγητο. Βιβλία πικάντικα σαν τὴν «Πάπισσα» ἀρέσουν ἀνέκαθεν ἰδιαίτερα στοὺς Γάλλους καὶ ὅταν, μάλιστα, δὲ βρίσκουν σ' αὐτὰ τὸ γαλλικὸ μόνο πνεῦμα ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ παριζιάνικο, — ὅ,τι ἀκριβῶς ἔγινε μὲ τὴν «Πάπισσα Ἰωάννα».

Ἡ γαλλικὴ ἔκδοση τοῦ 1881, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ ἐκδότη, ἀπὸ μιὰ μελέτη τοῦ Jules—Barbey d'Aurevilly, πρωτοδημοσιευμένη στὴν ἔκδοση τοῦ 1878, καὶ ξανακυτταγμένη καὶ μεγαλωμένη στὰ 1881, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα σημείωμα τοῦ ἀνώνυμου μεταφραστὴ καὶ μιὰ εἰκόνα — ὄχι, βέβαια, αὐθεντικὴ— τῆς Πάπισσας, ἔχει καὶ ἕνα πορτραῖτο τοῦ Ροΐδη, ὅπως καὶ πανομοιότυπο τοῦ τέλους ἑνὸς γράμματός του, μὲ χρονολογία 10 Ἀπριλίου 1881, πρὸς τὸν ἐκδότη Μωρὶς Ντρεῦφους. Στὸν πρόλογό του ὁ ἐκδότης ἐξηγεῖ γιατὶ ἔκρινε ἀπαραίτητο μὲ πειστήρια ἀναμφισβήτητα νὰ δείξει ὅτι ὑπάρχει πράγματι συγγραφέας μὲ τ' ὄνομα Ροΐδης καὶ ὅτι αὐτοῦ ἔργο εἶναι ἡ «Πάπισσα Ἰωάννα». «Ὅταν, λέει, πρωτοδημοσιεύτηκε ἡ «Πάπισσα Ἰωάννα» πολλοὶ πίστεψαν ὅτι πρόκειται γιὰ ἔργο κάποιου «parisien parisiennant» (οἱ περισσότεροι ὑποπτεύονταν τὸν Ἀμποῦ ἢ τὸν Σαρσαί) καὶ παρὰ τὶς ἐπίμονες διαψεύσεις μας βρίσκονται πολλοὶ ἀκόμα ποὺ φρονοῦν ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε Ροΐδης, οὔτε ἑλληνικὸ μυθιστόρημα, οὔτε μεταφραστής».

Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐξακολουθοῦσαν ν' ἀμφιβάλλουν γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ Ροΐδη ἦτανε καὶ ὁ Μπαρμπὲ ντ' Ὀρβιγύ, ἄνθρωπος ἰδιόρρυθμος, φανατικὸς καθολικός, ἰδίως στὶς διαθέσεις, πασίγνωστος γιὰ τὶς δριμύτατες πολεμικές του καὶ ποιητὴς γραμμῆς, ἄλλωστε, πεζογράφος. Καὶ στὴ μελέτη του τοῦ 1881, ὅπως καὶ στοῦ 1878, ὁ ντ' Ὀρβιγὺ λέει ὅτι ἡ παρουσίαση τῆς «Πάπισσας» ὡς ἑλληνικοῦ μυθιστορήματος εἶναι «ἕνα κολπάκι σκηνοθετημένο» (petit coup monté) μιὰ «mystification», ἀπορεῖ γιατὶ δὲ φαίνεται τ' ὄνομα τοῦ μεταφραστῆ καὶ ἀμφιβάλλει ἂν ὑπάρχει Ροΐδης καὶ ἂν δὲν εἶναι τὸ Ροΐδης ψευδώνυμο. Ἕλληνας πῶς μπορεῖ νὰ γράψει ἔργο τόσο λίγο ἑλληνικό; Ἡ πατρίδα τοῦ Λουκιανοῦ πῶς ἔβγαλε μυθιστοριογράφο τόσο πρόστυχο καὶ χοντρό, κωμικὸ συγγραφέα τόσο ἀκαλαίσθητο καὶ βαρύ, ποὺ ἔρχεται σ' τόσο παράξενη ἀντίθεση μὲ τὸν γλυκὸ Μένανδρο καὶ τὸν μεγάλο Ἀριστοφάνη;

Ἔτσι ἀρχίζει τὸ κατηγορητήριό του ὁ διάσημος Γάλλος λιβελλογράφος, κατηγορητήριο ὀξύτατο καὶ ὅπου, ὡς μὲ τὸ τέλος δὲ χαράζει ἡ παραμικρὴ εὐνοϊκὴ λέξη γιὰ τὸν Ροΐδη. Ὁ μεταφραστὴς εἶχε γράψει γιὰ τὴν «Πάπισσα» ὅτι εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα καλὰ βιβλία ποὺ παρουσίασε ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ ὅτι ὅταν ἐκδόθηκε ὅλη ἡ Ἑλλάδα ξεράθηκε στὰ γέλια. Αὐτὸ τὸ γέλιο παρατηρεῖ ὁ ντ' Ὀρβιγὺ εἶναι συκοφαντία. Τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα δὲν μπορεῖ νὰ γελᾶ τόσο χοντρὰ ἐκτὸς ἂν παρήκμασε. Καὶ ἐξακολουθεῖ: «Ὁ συγγραφέας τῆς «Πάπισσας» εἶναι ἕνα εἶδος διπρόσωπος φιλολογικὸς Ἰανός, μπουφφόνος καὶ σοβαρός, ποὺ τὸ ἕνα του πρόσωπο κάνει τὸν κόσμο νὰ γελᾶ... καὶ τὸ ἄλλο συνοφρυώνεται καὶ μεταμορφώνεται σὲ πρόσωπο σχολαστικοῦ, καπελλωμένου μὲ κείμενα καὶ πουδραρισμένου μὲ σκόνη». «Τὸν ξέραμε τὸν Ροΐδη καὶ πρὶν τὸν διαβάσουμε, καὶ ξέραμε μάλιστα καὶ πιὸ καλὰ πράματα, στὸ εἶδος του... Ἐλᾶτε, δὲν εἶναι τόσο Ἕλληνας ὅσο τὸ λένε. Εἶναι μᾶλλον ἕνας παριζιάνος τοῦ 18ου αἰώνα, ὁ Ἕλληνας αὐτὸς τοῦ 19ου αἰώνα!».

Εἶχαν ἀναφερθεῖ ἐξ ἀφορμῆς τῆς Πάπισσας τὰ ὀνόματα τοῦ Ράμπλαϊ καὶ τοῦ Βολταίρου. Οἱ συσχετίσεις αὐτὲς φαίνονται ἀδικαιολόγητες στὸν Μπαρμπέ. Ἔχει, λέει, γιὰ τὸν Ροΐδη, τὴν παλιὰ ἐκείνη ἀνίερη ἀθυροστομία ποὺ προσβάλλουνε τὸν Ραμπλαϊ ὅσοι λένε ὅτι ἔπεσε ἀπὸ τὸ σκοῦφο του. Τίποτε τὸ τόσο φθαρμένο, ἄλλως τε, ὅσο ἡ ἀνίερη αὐτὴ καὶ ἀθυρόστομη ἀστειολογία τοῦ 17ου αἰώνα (sic). Ξέρω ὅτι δύσκολα μπορεῖ νἆναι κανεὶς ἀσεβής, ἔξυπνος καὶ καινούριος μετὰ τὸν Βολταῖρο. Ὁ Χάϊνε τό κατόρθωσε. Ἀλλ' ὁ Ροΐδης δὲν εἶναι Χάϊνε. Δὲν ἔχει κανένα στοιχεῖο ποιητικό. Εἶναι ἕνα πνεῦμα χωρὶς βέβα καὶ δίχως χρῶμα, ἐπίπονα μονότονο στὴν ἔκφρασή του, πάντα τὴν ἴδια, καὶ ποὺ τὰ μόνο του μέσον, στὸ χωρατό, εἶναι τὸ νὰ ταπεινώνει τὰ ὑψηλὰ πράγματα, συγκρίνοντάς τα μὲ τὰ χαμηλὰ καὶ νὰ τὰ ξαναταπεινώνει, παραβάλλοντας τὰ χαμηλὰ πράγματα μὲ τὰ ὑψηλά... Σὲ ὅλο του τὸ βιβλίο ὁ συγγραφέας δὲν κάνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ταλαντεύεται σᾷ μαϊμοῦ πάνω στὴν παιδιάστικη καὶ κουραστικὴ κούνια τῆς ἀντιθέσεως.

Καὶ συνεχίζεται τὸ κατηγορητήριο, πάντα στὸν ἴδιο τόνο: Ὁ κ. Ροΐδης κάνει τὸν ἐπιπόλαιο. Εἶ-

Ὁ Ντ' Ὀρβίγυ

ναι ὁ ταρτοῦφος τῆς ἐλαφρότητας. Καμώνεται μὲ μιὰ ντιζενβολτοῦρα δανδῆ ὅτι τὸ κύριο γι' αὐτόν, γράφοντας τὴν «Πάπισσα Ἰωάννα», ἦταν τὸ μυθιστόρημα, ἐνῷ τὸ κύριο, καὶ σ' ὅ,τι ἔγραψε καὶ σ' ὅ,τι στοχαζόταν, ἦταν ἡ ἱστορικὴ διατριβή, ποὺ ἀποδείχνει ἢ προσπαθεῖ ν' ἀποδείξει ἀληθινὸ ἕνα γεγονὸς ἀτιμωτικὸ γιὰ τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ μὲ τὸ ὁποῖον θέλει νὰ τὴν ἀτιμάσει. Γεγονὸς ἀνυπόστατο, ποὺ τὸ ἀρνήθηκαν καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀκόμα, καὶ αὐτὸς ἀκόμα ὁ Μπέϊλ, ὁ πατέρας τῆς διαλυτικῆς κριτικῆς, καὶ ποὺ ἦταν ἕτοιμος νὰ τὸ ξαναφέρει στὴν ἐπιφάνεια ὁ 18ος αἰώνας, ὅταν ἦρθε ἡ Ἐπανάσταση καὶ ἔπνιξε τὸ μικρὸ σουσούρισμα τοῦ ἑρπετοῦ.

Ὀγδόντα χρόνια — συνεχίζει γιὰ νὰ τελειώσει ὁ Ντ' Ὀρβιγὺ— μετὰ τὴν Ἐπανάσταση ὁ βρωμερὸς θρῦλος ξανακουνᾶ τὴν οὐρά του, οὐρὰ ὄχι φιδιοῦ, ἔξυπνη, ὄχι σκορπιοῦ, καυτερὴ καὶ φαρμακερή, ἀλλὰ μιὰ γελοία οὐρὰ ἑνὸς ἰσχνοῦ βιβλιοπόντικα, ποὺ θὰ τῆς ἔκανε πάρα πολὺ μεγάλη τιμὴ ἡ σπαθιὰ τοῦ Ἀμλέτου. Γιὰ νὰ ξεθαφτεῖ ὁ θρῦλος αὐτὸς χρειάστηκε νὰ φανεῖ κάτω ἀπὸ τὸν γαλάζιο ἑλληνικὸ οὐρανὸ ἕνα κεφάλι ἀνάξιο τοῦ οὐρανοῦ αὐτοῦ, ἕνας κοῦτς διεστραμμένος (σπάνιο μῖγμα), ἕνας σεῖρος ποὺ ξαναμασᾶ ὅ,τι ἄλλοι εἶπαν καὶ ἐξήγησαν καὶ ἀντέκρουσαν τελειωτικὰ χίλιες φορές, ποὺ δὲ βρῆκε οὔτε μιὰ λεξοῦλα νέα δική του, ποὺ, ἐκτὸς ἀπὸ πασίγνωστα πράματα, ἔβαλε τόσο λίγα δικά του στὸ μυθιστόρημά του, ὥστε γυρεύει κανεὶς τὸ μυθιστοριογράφο χωρὶς νὰ τὸν βρίσκει, ὅπως γυρεύει στὴν ἱστορία του, τὸν ἱστορικὸ χωρὶς νὰ τὸν βρεῖ!

⁂

Ἡ ἐπίθεση τοῦ ντ' Ὀρβιγὺ δὲν ἦταν ἡ μόνη ποὺ τοῦγινε τοῦ Ρ δη στὴ Γαλλία. Τοῦ ἐπετέθηκα γιὰ τὴν «Πάπισσα Ἰωάννα» τοτε — κι ἄλλοι, κάποιος ἀνώ μος ποὺ ἔγραψε ἕνα βιβλιαρ μὲ ἑκατὸ σελίδες ὅπου κακομ χειρίστηκε τὸν Ροΐδη, τὸ μεταφ στή του (τοῦ 1878), τὸν ἐκδότη καὶ τοὺς φίλους τοῦ ἐκδότη καὶ ὁ Κάρολος Buet, ποὺ σὲ διατριβή του «Ἡ Πάπισσα Ἰω να, ἀπάντηση στὸν Ἐμμ. Ροΐ Παρίσι, 1878) προσπάθησε δείξει ὅτι σφαλερὰ ὁ Ροΐδης ἰσχυριστεῖ πῶς πρῶτος αὐτὸς ὕ ρα ἀπὸ διακόσια χρόνιά (ἀπ 1659) καταπιανόταν μὲ τὸ θ τῆς Πάπισσας, ἀφοῦ μὲ τὸ ἴδιο μα εἶχαν ἀσχοληθεῖ πέντε, στέ ἄστημα αὐτό, συγγραφεῖς. Ἀ καὶ οἱ εὐνοϊκὲς κριτικὲς γιὰ Πάπισσα δὲν ἔλειψαν στῆ Γα καὶ τὴν πρώτη φορὰ ποὺ μετα στηκε καὶ τῆ δεύτερη (1908) τὸ γιατρὸ Ἰωάννη Σάλτα τὸ γνωστὸ καὶ τόσο πρόωρα π μένο Ἀλφρέδο Ζαρύ.

Δὲν ξέρουμε τί ἀπάντησε κο ἀπάντησε κὰν στοὺς ἄλλους λους ἐπικριτές του ὁ Ροΐδης, ντ' Ὀρβιγύ, ὅμως, ἀπάντησε γράμμα τῆς 1ης Μαΐου τοῦ ποὺ ἀναδημοσιεύτηκε καὶ στὴ λική ἔκδοση τοῦ 1881. Εἶναι σύντομη ἀπόκριση ἀρκετὰ μα σμένη καὶ ὅπου μόλις στὴν τε ταία φράση ξεπετιέται ξαφνικ κεντρὶ τοῦ συγγραφέα τῆς «Π σας». Στὴν παρατήρησή τοῦ Ὀρβιγὺ ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔ νας ἀπ' ὅσους πιστεύουν στὴ παρξη τῆς Πάπισσας ποὺ νὰ εἶναι ὕποπτος, ἄταν δὲν εἶναι μασμένος, ὁ Ροΐδης ἀντιτάσσ καὶ στοὺς καθολικοὺς ἀνά πολλοὶ σπουδαῖοι καὶ σοβαροὶ θρωποι δὲν ἀρνήθηκαν τὴν ὕπ τῆς Ἰωάννας. Ὅσο γιὰ τὸ ἐ τῆς Πάπισσας ἡ οὐρά του σε τόσο, λέει ὁ Ροΐδης, ἀφοῦ σι θηκε ἑκατὸ φορές, ὥστε ὁ ἱερ νος Dollinger ἔκρινε ἀναγκαῖο εἶναι δέκα χρόνια, νὰ τὴ σκο μιὰ ἑκατοστὴ πρώτη φορά. Τ ὁ Ροΐδης γιὰ τὰ ἐλαττώματα Ἰωάννας προβάλλει ἕνα ἐλα τικό. Ὅ,τι λέει στὸν ντ' Ὀρ παίρνετε γιὰ ἔργο μίσους καιρὸ ἀναμηρυκασμένου, δὲν παρὰ ἕνα ξέσκασμα μαθητή νεανικὸ ἁμάρτημα, ποὺ πρῶ γώ, μπροστὰ σὲ κόσμο, ἀναγ σα τὶς ἀτέλειες καὶ τὶς ὠμό τοῦ ὕφους του. Καὶ προσθέτει ζοντας κιόλα στὸ χέρι του τ ἴτα — μιὰ ἄλλα γερὴ — ποὺ μάζεται ν' ἀμολλήσει, «Αὐτ δείχνει ὅτι διαβάζοντας τὸ σας, εὐχαριστήθηκα πολὺ ποὺ κα ἐπιτέλους κάποιον ποὺ νὰ φωνεῖ μὲ τὴ γνώμη μου. Ὡς δὲ μπόρεσα νὰ μὴν ξαφνιστ γάκι ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ τόσο αὐσ αὐτὸς κριτής, ὁ μόνος αὐσ τυχαίνει νὰ εἶναι ἀκριβῶς ὁ γραφέας τῆς «Παλιᾶς Ἐρω καὶ ἑνὸς ὑπομνήματος γιὰ περάσπισ τοῦ «Ψοφιμιοῦ» Μπωντλαίρ, ἔργων ποὺ ὀφεῖλ βαια, νὰ τὰ γνωρίζω, ἀγαπη ριε, ὡς ροκανιστὴς περιττω καὶ κατσαρίδα βιβλιοθηκῶν.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧ